

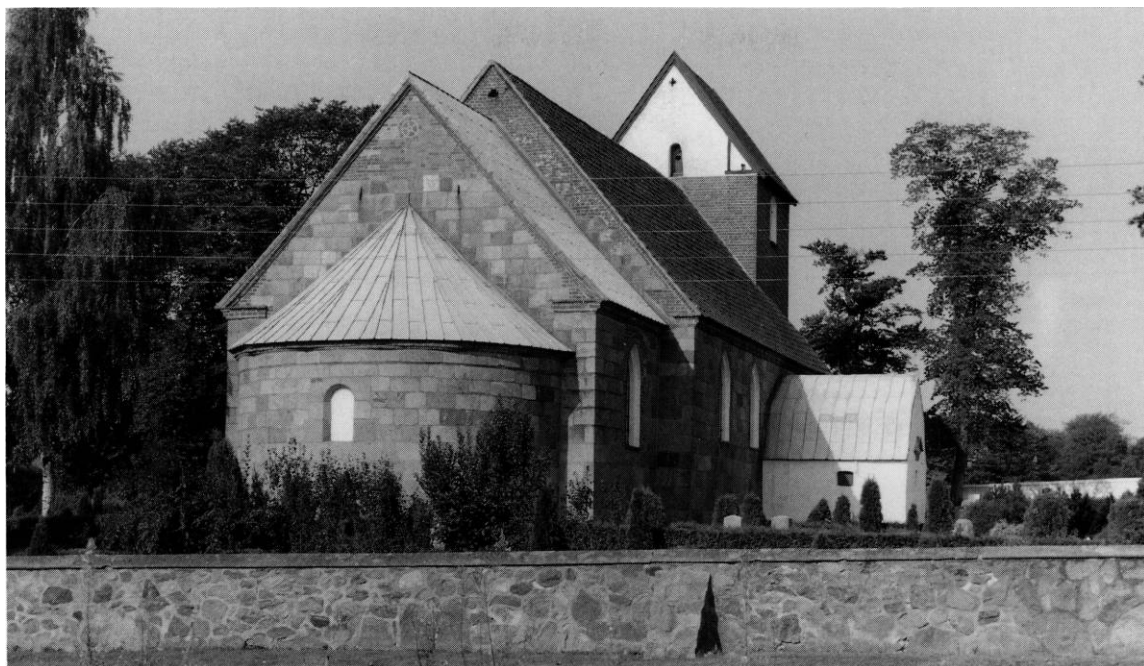


Fig. 1. Kirken set fra nordøst. KdeFL fot. 1989. - *The church seen from the north-east.*

LINÅ KIRKE

GJERN HERRED

Sognet, der tidligst er omtalt 1376,¹ bidrog 1524² med 20 mark til den såkaldte landehjælp. Ved reformationen er kirken utvivlsomt overgået til kronen, hvilket ejerforhold dog først kan dokumenteres 1666.³ Ved statens gældssanering efter svenskekrigene solgtes kirken 1679⁴ til kancelliassistent Jens Poulsen Kolding til Søbygård (i herredet), hvis søn, landsdommer Matthias Poulsen 1705⁵ overdrog den til sin bror, magister Clemens Poulsen, der var sognets præst. 1721⁶ tilbagekøbte kongen kirken og indlemmede den i Skanderborg rytterdistrikt. Ved auktionen over distriktets ejendomme 1767⁷ erhvervedes Linå kirke af Christian Fischer til Allinggård (Viborg amt), der var søn af nedennævnte mundskænk. Ved Christian Fischers død 1774 overgik kirken ved testamente til hans slægtning Jean Arnold Fischer (jfr. s. 3279), der 1805⁸ solgte den til kaptajn i landeværnet Niels Secher (ejer af Trudsholm i Randers amt). For de efterfølgende år nævnes nogle hurtigt skiftende ejere, og derefter er ejerhistorien delvis ukendt, indtil kirken ved midten af forrige århundrede omtales som sognebo-

ernes.⁹ Den overgik til selveje 1. januar 1914. *Anneks* til Silkeborg 1855-98.

Det markante *voldsted* Dynæs ligger på en tange, der sydligst i sognet skyder sig ud i Julsø. Linå kirke var sognekirke til Silkeborg slot, hvor der efter reformationen residerede en kongelig lensmand (jfr. s. 3278 og 3282). 1664¹⁰ solgte kongen slottet til sin mundskænk Christian Fischer, hvis bror Daniel 1689 lod rejse det Fischerske gravkapel ved Linå kirke (jfr. s. 3278).

Møntfund. Ved kirkens restaurering 1965-66 fandtes under gulvet 42 mønter.¹¹ De 36 var danske, den ældste fra Erik Glippings tid; de øvrige var nordtyske fra perioden 1300-1621.

Et *sagn*¹² beretter, at kirken er opkaldt efter jomfruen Lin, der med sine søstre Bjar og Dal var ude at sejle på Bjarup sø. En af pigerne tabte sin guldring i vandet, hvorefter de forbandede ringen, og straks blev søen tørlagt. Ringen blev fundet i en fisk, hvorefter søstrene byggede Linå, Bjarup og Dallerup kirker.



Fig. 2. Kirken set fra syd. Ældre fot. i NM2. - *The church seen from the south.*

Linå ligger centralt i det ret store sogn, der indbefatter det nedlagte Bjarup sogn (s. 3306). Indtil 1855 hørte den daværende handelsplads Silkeborg kirkeligt under Linå. 1989 er området ved Svejlbæk og Sejs udskilt som selvstændigt sogn (s. 3305).

Landsbyen ligger i kuperet terræn syd for en af Linåens bugtninger og nord for den nuværende landevej mellem Århus og Silkeborg. Bebyggelsens huse og få gårde spreder sig i lavningen mellem højdedrag af forskellig form og størrelse. Kirken er rejst nord for landsbyen på en af de lavere, jævnt rundede bakker, hvor terrænfaldet er mest markant mod vest. Bygningen er ikke placeret på bakkens top, men lidt nede ad den roligt skrånende sydside.

Kirkegården bevarer i syd og på de sydlige strækninger i øst og vest sine ældre skel (jfr. fig. 50), men er i to etaper øget betydeligt mod nord, efter at en mindre regulering 1881¹³ havde fundet sted i det sydvestlige hjørne. Første *udvidelse* skete 1911-13¹⁴ og omfattede det areal, hvorpå præstegården havde ligget,¹⁵ anden udvidelse gennemførtes 1956-58 efter et af Kunstakademiet korrigeret projekt af havearkitekten Johannes Tholle, København.

Hegningen er overalt af nyere dato og består for de ældre strækningers vedkommende af »spaltet kamp«, der vist indførtes i forbindelse med udvidelsen 1911-13, da vestre dige afløstes af mur. I syd og på det tilstødende stykke i øst har muren karakter af støttemur (med afstivningspiller) og krones med tujahæk. De yngre afsnit hegnes i øst og vest med cementdækket brudstensmur, der i vest er hvidkalket. I nord angives grænsen af en blandet beplantning. Hegnsmuren, der lejlighedsvis nævnes siden 1669,¹⁶ omtales 1679¹⁷ og 1795¹⁸ som stendige. En generel omsætning indledtes i øst 1852.¹³

Der er fem *indgange*: På østsiden to indkørsler (sortmalede jerntremmerammer) og (længst i syd) en ældre fodgængerlåde, udformet med jerngitterfløj mellem rødstenspiller, afdækket med kuglekronede cementpyramider. Videre er der 1983 i den vestre hegnsmur brudt en tofløjet indgang, ud for kirkens tårn, i forbindelse med en trappe til den samtidigt anlagte parkeringsplads neden for kirkebakken. Herfra fører desuden en rampe op til en indkørsel sydligst i samme mur.

I ældre tid synes kirkegården at have haft tre indgange, i hvert fald i visse perioder; således

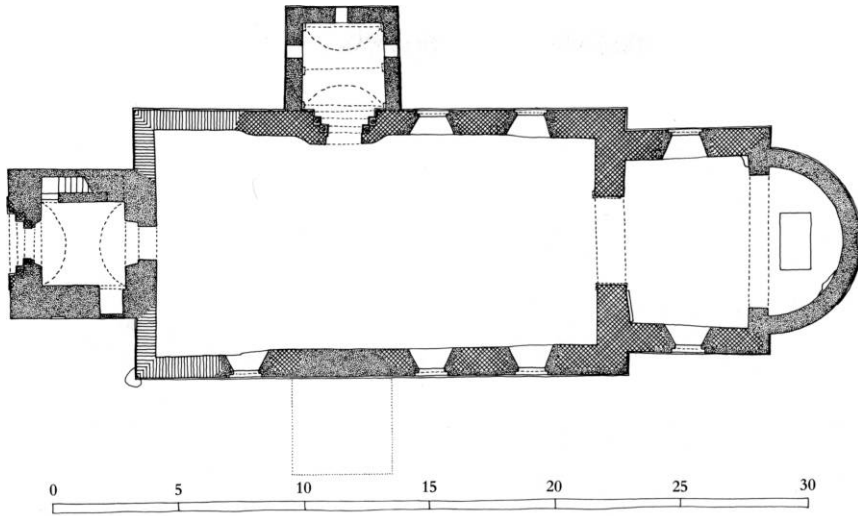


Fig. 3. Grundplan 1:300, opmålt 1983 af Torben Hjelm, tegnet 1989 af KdeFL. En mulig placering og størrelse af et 1792 sløjfet våbenhus på skibets sydside (s. 3278) er angivet med prikket linie. - *Ground-plan.*

var der tre *†riste* 1669.¹⁶ En låge ved præstegården nævnes 1847 og er formentlig identisk med en 1834¹³ omtalt nordre låge. Samme år eksisterede tillige en søndre låge. Det er uklart, om denne har været kombineret med porten, som

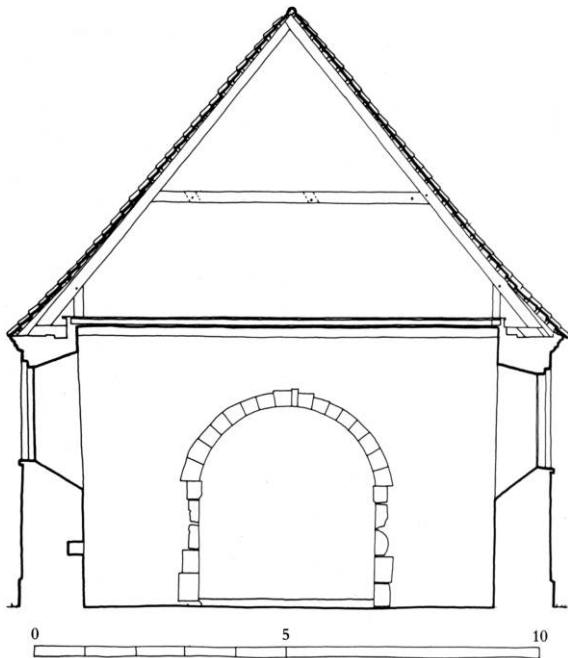
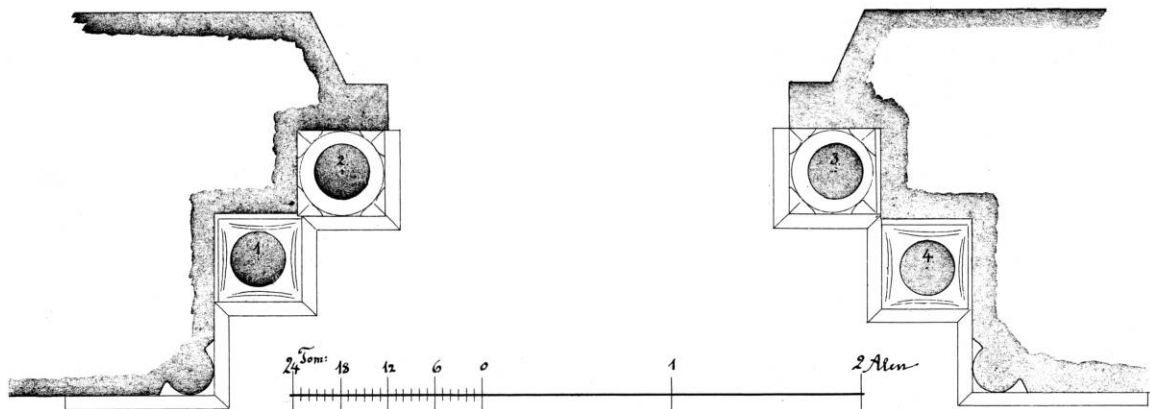
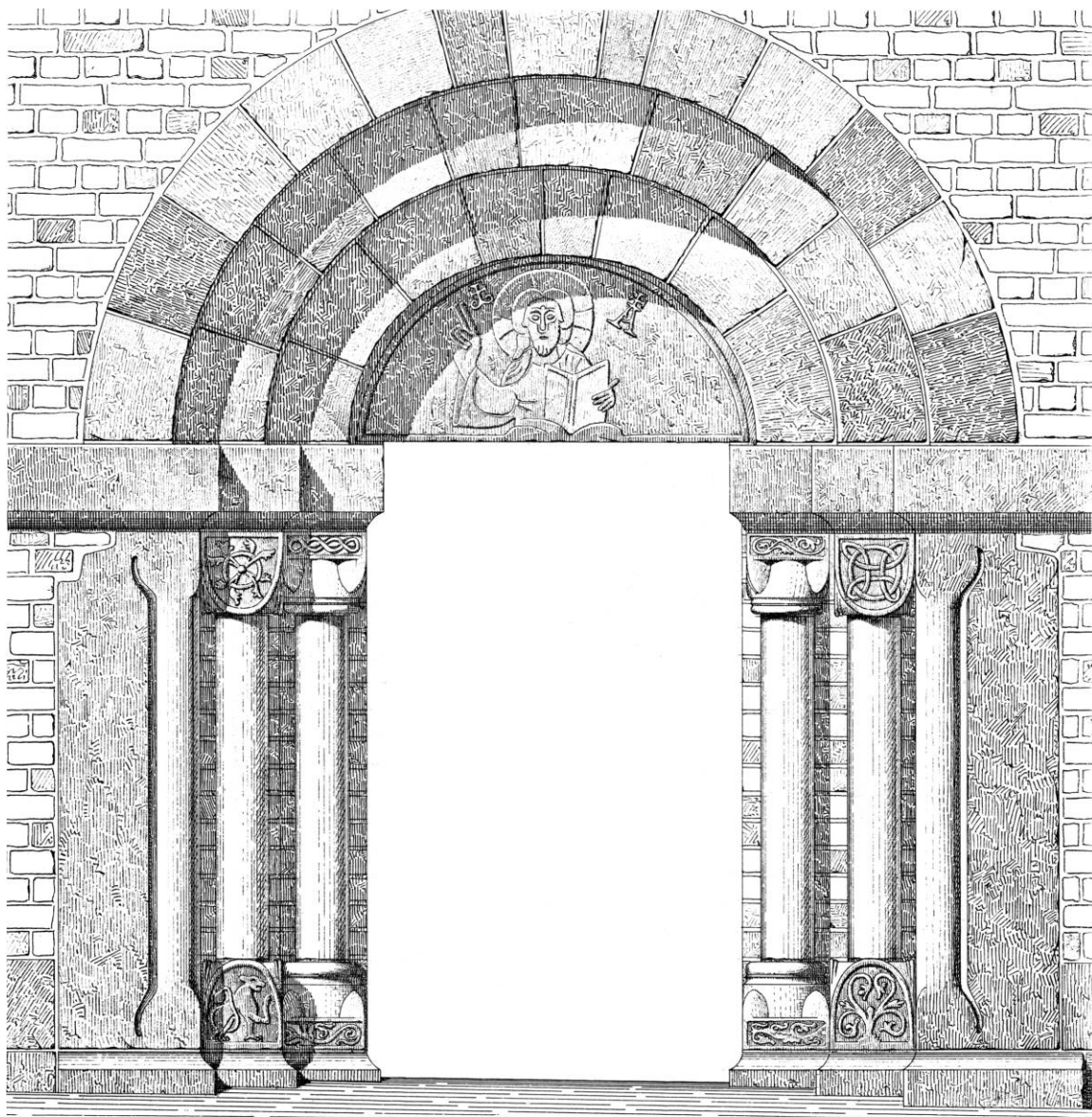


Fig. 4. Tværsnit i skibet, set mod øst 1:150. Målt 1983 af Torben Hjelm, tegnet 1989 af KdeFL. - *Cross-section of the nave looking east.*

tilsyneladende sad i den østre mur og første gang nævnes 1669.¹⁶ 1719¹⁹ fandtes ved porten et fire fag langt *†vognhus*, der beskrives som gammelt og brøstfældigt. Året efter var der bygget et større, men porten »behøvede hjælp på taget«. 1723 hedder det, at porten er i et træhus, »hvori Silkeborgs ejere tilforn har haft deres heste stående«; allerede 1730 var vognporten forsvundet og ligeledes nogle stakitter, således at »kirkegården ligger åben«. På samme tid var de to låger, »hvor sognefolkene har deres indgang«, brøstfældige.¹⁸ 1836 nævnes »ligporten«, 1841 »stakitporten«. Samtidigt med påbegyndelsen af digets omsætning 1852 skulle porten fornyes, og 1860 ønskede synet, at der på portpillerne blev lagt bly eller zink.¹³

Bygninger på og ved kirkegården. Ligkapellet inden for porten i øst er rejst ved midten af 1960'erne som afløser for et, der nævnes første gang 1936,²⁰ da synet ønskede plantet to (fortsat eksisterende) lindetræer foran. På kirkegårdens nordvestre del står et materialhus fra 1975 (H. Dammeyer, Silkeborg), udvidet 1987. Udover det ovenfor omtalte *†vognhus*, nævnes 1719¹⁹ et »lidet hus ved siden, tæt ved kirkemuren, tre fag«. I en periode efter Jens Poulsen havde erhvervet kirken (s. 3267), hang klokken i en *†klokketabel*, der under betegnelsen træstillads



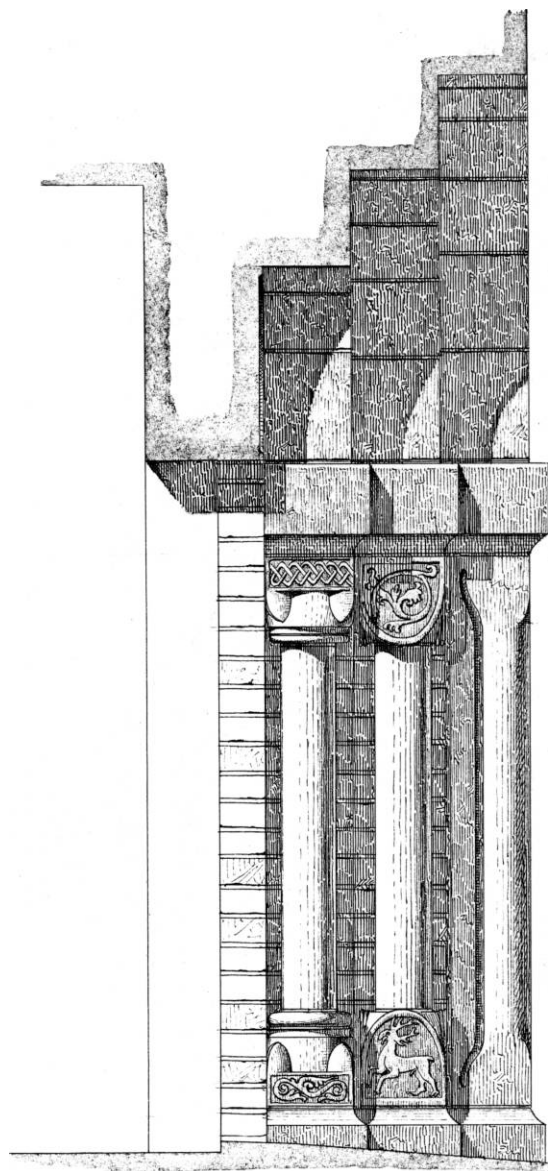


Fig. 5. Sydportalen, der 1792 er placeret på tårnets vestside (s. 3279). Opstalt, plan og snit set mod syd, 1:25. Målt og tegnet 1888 af F. Uldall (s. 3273), der på tegningen har noteret: Tympanon ligger paa Kirkegaarden (s. 3277). - *The former south portal, now on the west side of the tower.*

nævnes 1719¹⁹ og formentlig er identisk med et 1715 omtalt brøstfældigt »tårn, som er af træværk på nogle stolper«. Et syn 1723 noterede, at »tårnet, hvori våbenhuset også er, er bygget af

tømmer« (jfr. s. 3278), og at tækket mangler spån og bør tages ned. 1733 nævnes »det lille spir på den vestre ende«, som manglede nogle tagsten.¹⁸ Efter kirkens indlemmelse i Skanderborg rytterdistrikt har man således opført en ftagrytter, som formentlig er identisk med den, der blev fjernet ved opførelsen af det eksisterende tårn (s. 3279).

Træbeplantningen på kirkegården udgøres fortrinsvis af elm og løn, der præger vestsiden. På østsidens ældre afsnit står gran og fyr. Muren og en del elm, der udgjorde den ældre udvidelses nordskel, fjernedes ved arealforøgelsen i 1950-erne.

En pikstensbrolægning er synlig på korets og skibets nordside, øst for Fischers kapel.

Ved etableringen 1983 af indgangen vest for tårnet frigjordes en fympanon af rødgrå granit (s. 3278), der blev opstillet inden for porten. En af de sten, som relieffet nu står på, fandtes samme år i kirkegårdens jord og er delvis tilhugget. Øjensynlig er videre bearbejdelse opgivet på grund af granittens revnedannelser.

BYGNING

Den temmelig store kirke, der ved sin beliggenhed på bakken må have kunnet ses fra alle den ældre landsbys huse, er et stramt og helstøbt bygningsværk, der vel går tilbage til begyndelsen af 1200rne, men afgørende præges af senere ændringer og navnlig af gennemgribende ombygninger i 1700tallet. Helheden består af apsis, kor og skib, hvortil slutter sig et gravkapel fra 1689 og et tårn fra 1792. Før tårnets opførelse havde kirken ftagrytter og på sydsiden et f våbenhus af bindingsværk. Orienteringen har nogen afvigelse mod syd.²¹

Den oprindelige bygning har bestået af en bred apsis, et relativt kort kor og et skib, hvis længde har været omkring halvanden gang bredden.²² Murene er på en skråkantsokkel rejst af fornemt tildannede granitkvadre med bagmure af marksten. Usædvanlig i Århus stift er apsidens øverste skifte, der har karakter af gesims ved at springe frem for muren og forneden være skråt affaset.²³ Apsis og apsisbuen er helt

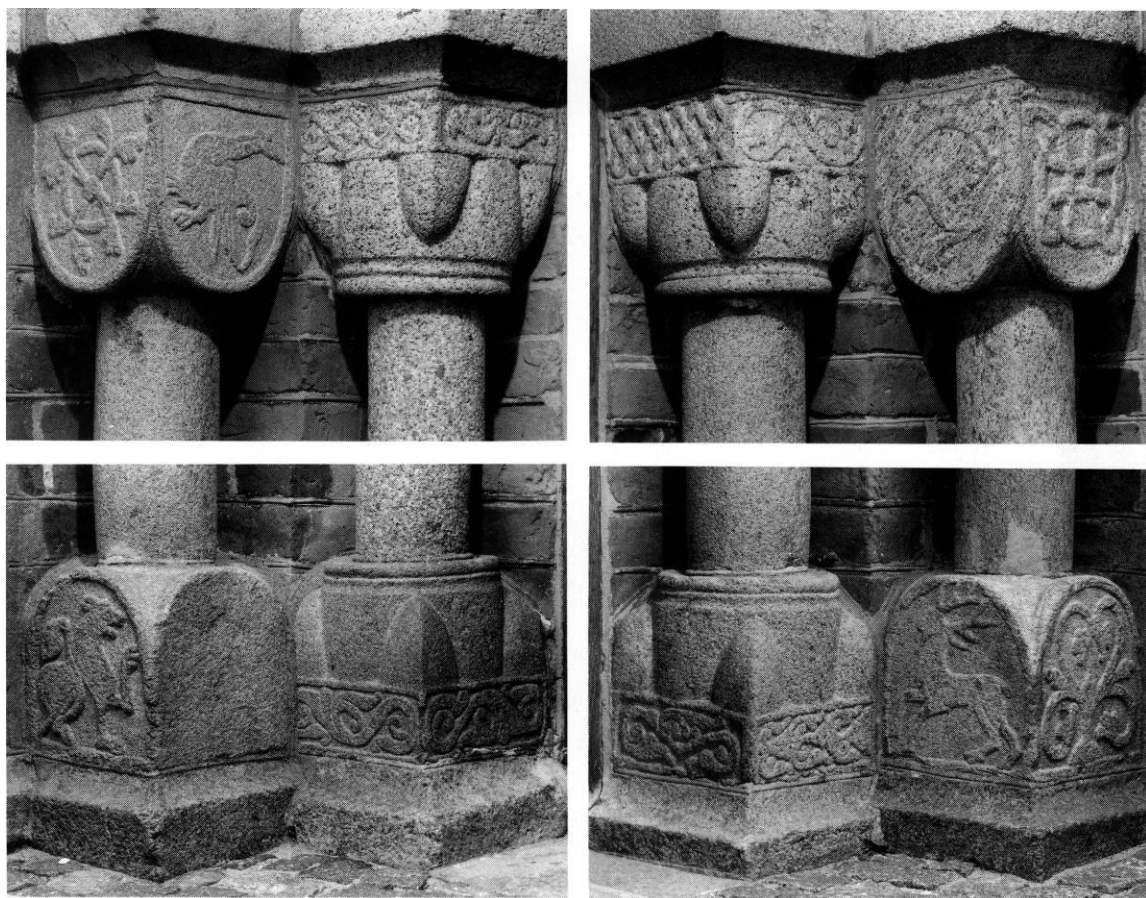


Fig. 6. Kapitæler og baser i tårnportalen (s. 3275). NE fot. 1989. - *Capitals and plinths of the former south portal, now on the west side of the tower.*

nymuret, og hovedparten af kirkens øvrige facadepartier er omsatte. Af taggavlene står skibets østre, opført aflagvis henmuret, rå kamp, pakket med småsten.

Ingen oprindelige *vinduer* er bevaret, men et fragment af en overligger indgår i skibets murværk på nordsiden. Derimod er begge de bemærkelsesværdige *portaler* i behold og i brug, omend den søndre i 1700rne er flyttet til tårnets vestside. Nordportalen står kalket, mens det brogede granitmateriale yder et væsentligt bidrag til tårnportalens æstetiske virkning. Hovedparten af stenene her er rødbrune; et par af kapitælerne er blågrå og måske hugget af samme blok. En grårød, flammet granit er benyttet til nordre karmsten og tympanon.

Begge portaler har reliefsmykket tympanon og er på flere måder ejendommelige. I deres arkitektoniske udformning er de ens, begge er søjleportaler med hver fire frisøjler (diameter ca. 18 cm) og to halvsøjler. Linå kirke er den eneste blandt vore landkirker, der har begge indgange indfattet med denne i sig selv særligt rige ramme.²⁴ Ved deres opbygning og dekoration viser portalerne nogen samhørighed med en række af omegnens portaler, der af Mackeprang sammenfattes som »sydgruppen«. Her er adskillige former og motiver hentet eller inspireret fra domkirken i Viborg. Blandt sine slægtninge er Linåportalerne imidlertid bemærkelsesværdige, omend ikke enestående derved, at halvsøjlerne er placeret yderst i åbningerne,²⁵ mens de som



Fig. 7. Sydportalen som indgang på tårnets vestside (s. 3279). NE fot. 1989. - *The former portal of the nave, moved to the west side of the tower in 1792.*

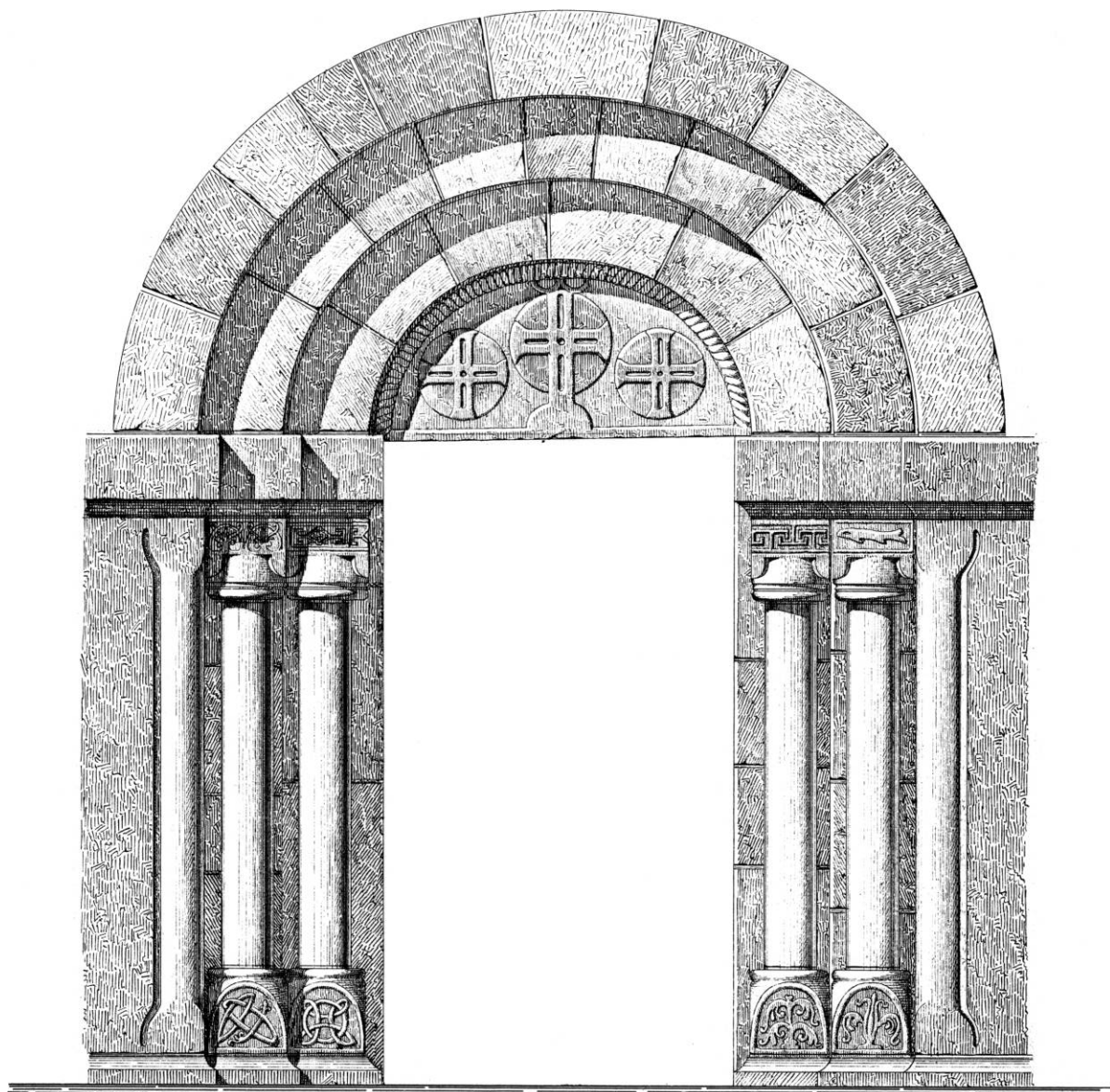
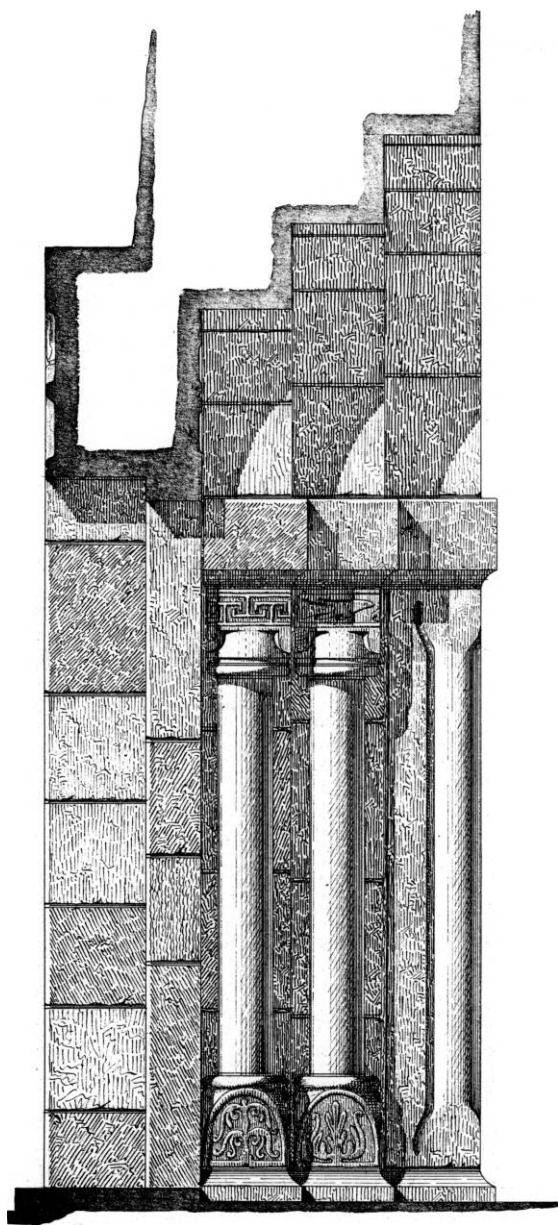


Fig. 8. Nordportal. Opstalt og snit 1:25. Målt og tegnet 1888 af F. Uldall (s. 3272f.). - *North portal.*

regel står inderst. Det usædvanlige ved denne disposition akcentueres ved, at disse halvsøjler begge steder forekommer ufærdige og kun i et summarisk omrids træder frem af de store karmsten (182x49,5 cm ved den flyttede portal), hvori de er hugget.

Ved begge portaler er tillige de traditionelle base- og kapitælfomer benyttet på en uortodoks måde. I sydportalen har det ene par søjler

en kapitælfom både forneden og foroven, det andet en baseform begge steder. Ved norddøren har man anbragt baseformerne som kapitæler og omvendt. Ihvorvel der ved sydportalens flytning kan være indtruffet en enkelt fejlplacering og visse småændringer, er det den almindelige opfattelse og det umiddelbare indtryk, at portalerne er overleveret i autentisk stand. Begge er desuden velhuggede og på andre måder så gen-



nemførte, at der ikke kan tvivles om, at de har den skikkelse, som stenmesteren ønskede. De nævnte ejendommeligheder, der med Mackeprang motiverer en relativ sen datering, bliver da vidnesbyrd om en eksperimenterende kunstner.²⁶

Også baser og kapitæler er udformet på en måde, der ikke er uden slægtskab med de ovennævnte omdannelser: Nedre vulst på de såkaldte

attiske »baser« glider i et med leddets store, sine steder klokkeformede cylinder, der, navnlig på nordportalen, meget raffineret fastholdes afsærligt fremtrædende hjørneblade eller -kløer. Normalt er baser uden dekoration, men her er de beriget (og forhøjet) med et ornamenteret felt, hvorved de ca. 30 cm høje baser og kapitæler kan alternere, som det er tilfældet i sydportalen. Endda er alle »kapitæler« akcentueret i højden, idet terningtypens sædvanligvis halvcirkulære sidefelter er øget i højden og danner store, skjoldformede flader.

Soklernes og de ca. 30 cm høje kragbåndes ca. 5 cm høje skråfase er hulede, hvilket fænomen er ret udbredt vestpå og i herredet (jfr. illustrationen s. 3266).

I sin plandisposition kan nordportalen (sydportalen er lidt afvigende, jfr. nedenfor) tænkes bestemt med udgangspunkt i dørbredden (125 cm, fig. 9). Afstanden mellem den ydre åbnings sider er det dobbelte af denne størrelse, mens afstanden fra facaden til forsiden af den forreste fals er halvdelen af dørbredden og til dørhullets forside tre fjerdedele. Murtykkelsen, der for så vidt er uafhængig af disse mål, udgør i det foreliggende tilfælde²⁷ halvdelen af frontåbningens tilsyneladende bredde. De skrå sider, hvorpå hjørnesøjlerne står, forløber under 45° med facadeplanet.

Dekorationen på baser og kapitæler optager ved hver portal seksten felter, fordelt med otte forneden og otte foroven. Kun den forreste base i sydportalens (nuværende) nordside mangler et

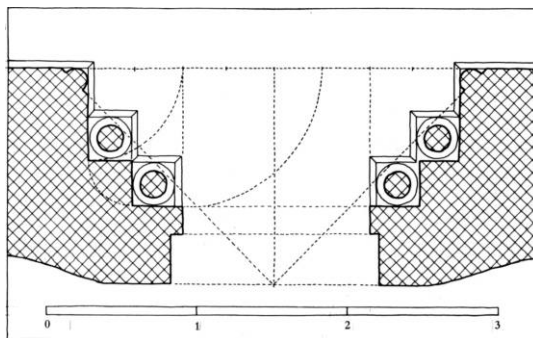


Fig. 9. Nordportal. Forslag til afsætningssystem 1:50. KdeFL 1989 på grundlag af F. Uldalls opmåling. - *The north portal. Plan.*



motiv på den ene, synlige side og er derfor muligvis blevet stillet forkert ved flytningen. Iait er der således 31 dekorerede felter, 16 rektangulære og 15 skjoldformede. Flertallet af motiverne er akantusranker og beslægtede palmetter (ialt 13). Til gruppen af overvejende dekorative motiver kan endvidere henregnes sydportalens to slyngbånd og nordportalens fem frisesektioner, hvis forbindelse til samtidigt kalkmaleri er påpeget af Mackeprang.

De resterende elleve felter optages af dyr og tegn. På basen af den forreste søjle i nordportalens østside er fremstillet en løve og en figur, der synes mest beslægtet med triskelen; et tetragram smykker fronten af næste base i samme side. På det forreste, vestre kapitæl i samme portal er på hver side hugget en fisk, som Mackeprang kalder geddelignende.

I sydportalen optages fronten af den forreste base i (nuværende) nordside af en løve, mens

basens anden side som nævnt er tom. Over for dette udekorerede felt er på den modsatte base hugget en hjort. Hvad denne portals kapitæler angår, ses på det forreste i venstre side (nuværende nordside) dels en slags hvirvelroset, dels en basilisk, mens frontskjoldet på det forreste kapitæl i den anden side er udfyldt med et tetragram.

Tegnene og dyrene er bærere af en undertiden tvetydig, kristelig symbolik, der kan udstrækkes til også at omfatte de vegetabiliske motiver.²⁸ Hvis den nævnte base i sydportalen blev drejet, så løven kom over for hjorten (og samtidig indtog en plads svarende til løvens i nordportalen), kunne man måske aflæse en ide bag denne modstilling. Ellers byder en tolkning af fordelingen sig ikke umiddelbart til. Dog skal det bemærkes, at begge portaler indeholder en løve og det kosmisk-kristologiske tetragram eller S. Hanskors.



Fig. 10a og b. Kapitæler og baser i nordportalen (s. 3275). NE fot. 1986. - *Capitals and plinths of the north portal.*

Dekorationen på den *nordre portals tympanon* (69x137 cm, fig. 8) udgøres af en stram, geometrisk komposition i fladt relief af tre kors, hvert kombineret med sin glorie. Forneden er feltets ramme glat, men i krumningen er den hugget som tovsnoning. Det centrale kors, der er lidt større end de flankerende, står på en halvcirkulær forhøjning (der går i et med bundrammen) og fremhæves yderligere ved oventil med to halvcirkelslag at være forbundet med rammen, således at Treenighedsmotivets slægtskab med korbuernes krucifiksgrupper melder sig for beskueren.²⁹

Den flyttede *sydportals tympanon* (ca. 65x140 cm, fig. 5 og 12), der mangler et mindre parti i den ene side, er inden for sin kun delvis bevarede ramme dekoreret med et relief af den velsignende Kristus i Majestasskikkelse fremstillet som halvfigur, der går i et med bundrammen. Hans skæggede ansigt, hvis øjne er indristet med dobbeltkontur, kantes af en parykliggende hårkrans og en hermed koncentrisk korsglorie. Flankerende glorien står omega og alfa, begge forsynet med kors. Kristus løfter sin højre hånd med en velsignende gestus, hvorved kjortelens vide ærmegab bliver et fremtrædende træk i tegningen. Foran sig med den anden hånd holder han Livets bog åben. Til begge sider for den store centralskikkelse er det halvrunde felts bundflade efterladt tom, ligesom det er tilfældet på adskillige, motivmæssigt beslægtede relieffer i omegnens kirker.³⁰

Omstændighederne tyder på, at tympanon og portal er samhörørende, men det skal bemærkes, at i forrige århundrede lå den store granitsten løs på kirkegården i nærheden af tårnet, hvor Worsaae og Uldall så den. Da Löffler gjorde en tegning af relieffet, var han ikke i tvivl om, at det hørte hjemme over den flyttede indgang. Her sad det 1901, da Johannes Jensen målte portalen op.

Desuden befinder der sig i og ved kirken to *tympana*, der ifølge traditionen skal stamme fra den forsvundne kirke i Bjarup (s. 3306), og hvis motivslægtskab med de to ovennævnte er bemærkelsesværdigt. Det ene (fig. 11) er indmuret i skibets væg over norddøren, hvor det kroner



Fig. 11. Tympanon, indmuret over norddørens inderside (s. 3277 og 3278). NE fot. 1986. - *Tympanum*.



Fig. 12. Tympanon i nuværende tårnportal (s. 3277). NE fot. 1986. - *Tympanum*.

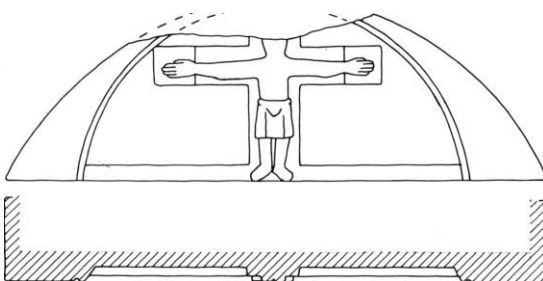


Fig. 13. Tympanon, opstillet ved kirkegårdsmuren 1:25 (s. 3278). Målt og tegnet 1983 af Torben Hjelm. - *Tympanum*.



Fig. 14. Tympanon, opstillet ved kirkegårdsmuren (s. 3278). NE fot. 1989. - *Tympanum*.

indgangen til det Fischerske gravkapel (jfr. nedenfor). Stenen, der er beskadiget foroven (jfr. nedenfor), måler 66x162 cm, det dekorerede felt 57x124. Relieffet, der er ret groft udført og næppe færdiggjort, rummer inden for rammens tolvstav en frontal Maiestasskikkelse i trekvart figur, hvis cirkulære, fuglelignende ansigt har korsglorie. Kristus bærer en kjortel, der sidder stramt om overkroppen og forneden viger sig krinolinelignende ud. Den hævede, højre hånd lyser velsignelsen, mens den venstre fatter om rundstokken i den ene ende af et (tomt) skriftbånd.³¹

Det andet tympanon (fig. 13 og 14) er afbrudt foroven på en måde, der minder om beskadigelsen af det netop omtalte. Tidligere sad stenen, som ovenfor nævnt, i den vestre kirkegårds mur. Det halvrunde, indrammede felt måler 57x130 cm og indeholder et Korsfæstelsesrelief, hvis stolpe er hugget i et med bundlisten. Den frontale Kristus med sidestillede fødder er iført lændeklæde og har utvivlsomt haft glorie.³²

I kirkens *indre* er den rundbuede, kvadersatte koråbning i behold med skråt affasede krag- og sokkelsten. I hvert fald vederlagsbåndenes skråkanter er svagt hulede (jfr. ovenfor). I såvel skibets som korets nordvæg er der en lavtsiddende *niche*.

Muligvis på reformationstiden er skibet udvidet mod vest med en relativ kort *forlængelse*, opført på skråkantsokkel af granitkvadre. Den lokale tradition vil vide, at byggematerialet, ligesom de ovennævnte to tympana skal komme fra den sløjfede kirke i Bjarup (s. 3306).

Et *†våbenhus* omtales 1616³³ som bygfældigt. Uklare formuleringer ved syn 1664 og 1679³⁴ tyder på, at der dengang, op ad kirken, stod en *†bindingsværksbygning*, der fungerede både som våbenhus og klokketårn. Sidstnævnte syn fandt det smukkere for kirken at opsætte et »våbenhus i den sted og klokken at hænge på et andet bekvemt sted« (jfr. ovenfor). 1734³⁵ nævnes *†våbenhus* af bindingsværk, formentlig identisk med det, der før kirkens nedennævnte ombygning lå på sydsiden.

Det *Fischerske gravkapel* foran nordportalen er ifølge indskrift på indgangsdøren (s. 3297) op-

ført 1689. Det samme oplyser en *tavle* (fig. 15) af grå sandsten (33x93 cm; rester af bemaling), der er indmuret i gavlen og dekoreret med Daniel Fischers og hans første hustru Else Lindes våbener. Bygningen er rejst af munkesten på et fodskifte af granitkvadre, og på hver af de tre frie sider er der en lille, fladbuet ventilationsåbning. Det svejffede tag synes altid at have været blyhængt. Det enkle, hvidkalkede indre med gulv af røde munkesten på fladen har muret tøndehvælv, hvilket måske ikke har været tilsigtet fra begyndelsen. Ved hvælvets vederlag er der nemlig på hver langvæg tre ubenyttede konsoller, muret af tre succesivt udkragede skifter. Det må være i forbindelse med indretningen af kapellet, at skibets nordvæg øgedes i tykkelse, delvis med kvadre, inden for portalen, hvorved der som kisterummets indgang udformedes en passende dør, kronet med det ovenfor nævnte, genanvendte tympanon (jfr. desuden s. 3296).

Eftermiddelalderlig vedligeholdelse og ændringer. Den første omtale er fra 1590³⁶ og oplyser, at kirken »i lang tid har været meget forfalden både på tømmer, tag og i andre måder«, da dens indkomst var ringe. Præsten (Rasmus Nielsen, jfr. s. 3295) havde derfor »med stor umage og bekostning (lagt ud til) at genopbygge og istandsætte kirken«. Sognemændene søgte kongen om »hjælp til gældens betaling og til forbedring af, hvad brøstfældigt der endnu måtte være«. Lensmanden på Silkeborg fik herefter besked om at sørge for, at formuende kirker i distriktet ydede støtte. Den kongelige kasse, hvor enkedronning Sofie tænkeligt har gjort sin indflydelse gældende,³⁷ bidrog til istandsættel-

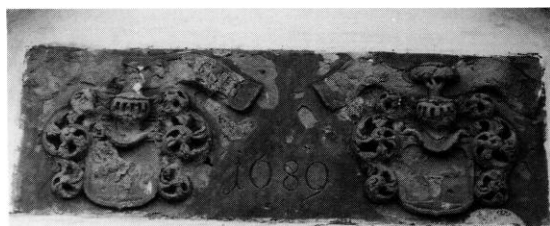


Fig. 15. Sandstenstavle, indmuret i gavlen af det Fischerske gravkapel (s. 3278). NE fot. 1986. - *Tablet with coats of arms of Daniel Fischer and his wife, placed at the gable of their sepulchral chapel on the north side of the church.*



Fig. 16. Indre, set mod vest. NE fot. 1986. – *Interior to the west.*

sen af Silkeborgs sognekirke ved at levere sten og kalk fra slottet. Et halvt års tid senere fik sognemændene eftergivet betaling for byggematerialerne, og tilmed beordredes lensmanden at godtgøre præsten hans tilgodehavende.

Et syn 1664³⁸ påpegede adskillige mangler ved kirkens taggavl (hvoraf den vestre var af bindingsværk³⁵), tagværker og tage, mens man i forbindelse med Jens Poulsens overtagelse af kirken (s. 3267) 1679,¹⁷ hvad bygningen angår, navnlig opholdt sig ved en revne i korets østgavl og et parti af skibets sydside, der måtte sættes om. Herefter har den nye kirkeejer utvivlsomt udbedret bygningen, og senere ses dens tilstand ikke at have givet anledning til alvorlige ud-sættelser. 1723 noterede synet blot, at der behøvedes noget træ til lemmen over pulpituret (s. 3291), »der altid har været for at bære materialer op til kirkeloftet«. 1736 blev »kirkens mur« repareret.¹⁸

Efter at have erhvervet kirken foretog Jean Arnold Fischer (jfr. s. 3267) en større istandsættelse, der synes gennemført i to etaper. Den første fandt sted 1774, den anden 1792.³⁹ I realiteten har det samlede arbejde, der havde Christian Mørup (1732-1800) som arkitekt, været en indgribende om- og udbygning: Apsis blev ommuret fra grunden og suppleret med en polygonal gesims af mursten, i stort omfang blev korets og skibets mure omsatte eller ommuret, forsynet med nye vinduer (s. 3281) og ligeledes kronet med gesims (opbygget af succesivt udkragede skifter (nedefra): Rundstav, standere og hulkel). Som arbejdets anden fase og mest radikale indgreb tilføjedes et stateligt tårn ved skibets vestgavl som afløser for den ovennævnte *ttagrytter*. Samtidig sløjfedes våbenhuset, og sydportalen (jfr. ovenfor) blev flyttet til vestsiden af tårnet, hvis nedre etage indrettedes som forhal. Det hul, den fjernede portal efterlod i



Fig. 17. Fragment af kalkmalet $\ddagger$ »skyggedekoration«, fra 1700rne(?), på apsishvælvet (s. 3281). Hans Stiesdal fot. 1985. - *Section of $\ddagger$ mural, a sort of shadow-decoration, from the 18th. century(?), on the apse vault.*

skibet, blev lukket udvendig med kvadre, indvendig med mursten. Beslægtede ombygninger, hvis arkitektoniske tankegang er influeret af periodens tilbøjelighed for aksialitet, lod Fischer foretage ved andre af sine kirker.

På en måde er Fischers og Mørups kirkeombygninger en forløber for de arbejder, som i sidste halvdel af 1800rne gennemførtes ved en række af de af Frijsenborg ejede kirker, med nærmeste eksempler i Gjern (s. 3327) og Skannerup (s. 3353).

Tårnet, såvel som den øvrige ombygning, er gennemført med karakteristiske detaljer⁴⁰ og i et håndværk af meget høj kvalitet. Over et par granitskifter er facader og bagmure rejst i blokforbandt af røde sten i munkestensformat (ca. 27x8,5x13 cm), utvivlsomt fremstillede specielt

til opgaven. Indgangens søjler opstilledes mod en baggrund af rød tegl, hvilket ændrede portalens karakter. Det ser ud til, at døråbningen samtidig gjordes bredere. Tårnrummet, der som nævnt fra begyndelsen, er disponeret som våbenhus, overdækkes med fladbuet, muret tøndehvælv. Østligt i sydmuren sidder en fladbuet, nu tilmuret (daglig?) indgang. I nordmuren er anlagt en muret trappe, der leder op til nedre (ligeledes hvælvede) mellemstokværk, hvorfra en lignende trappe i sydmuren fører videre til øvre mellemstokværk. Her er det klokkestolsbærende bjælkelag fornyet 1881 og lagt omkring en meter højere end oprindeligt.

I tårnets fjerde etage, klokkestokværket, er der fladbuede, udvendig falsede glamhuller mod syd, vest og nord. Tårnet afdækkes med et sadeltag med rygning i kirkens længderetning og spinkle taggavle. Omstændighederne taler for, at det oprindeligt var tanken at afslutte det i grundplan kvadratiske tårn med spir.⁴¹

1830 konstaterede synet, at efter en netop udført reparation havde kirken ingen mangler. Som et led i den indre omdannelse i 1850erne (s. 3289) indsattes jernvinduer (jfr. nedenfor). I medfør af synets tidstypiske forslag 1858¹³ opsattes i koret gipset loft, der fjernedes efter 1912; før 1965 havde skibet fyldingsloft (fig. 42, jfr. Skannerup, s. 3353).

Gulvet af gulbrune klinker på fladen stammer fra kirkens almindelige istandsættelse ved midten af 1960erne; de afløste sorte og hvide fliser (jfr. fig. 42), der var lagt 1894¹³ og i de følgende år. Tidligere lå der »hvide mursten«, anskaffet 1864,⁴² som på sin side havde erstattet et ældre murstensgulv, der 1862 beskrives som rødt og gult i koret, rødt i skibet. Siden den første omtale i forbindelse med et syn 1679¹⁷ har gulvet været af mursten, der jævnligt havde behov for omlægning og reparation. Ved restaureringen 1965-66 blev iagttaget pikstensbro i koret. Våbenhusgulvet, der delvis må være oprindeligt,⁴³ udgøres af genanvendte kvadre og enkelte gravfliser, der i siderne er suppleret med klinker af ovennævnte art.

Vinduer. 1723¹⁸ konstaterede synet, at der manglede 200 små ruder, som ikke alle kunne



Fig. 18. Indre, set mod øst. NE fot. 1986. - *Interior to the east.*

indsættes i det gamle bly. Ved kirkens ombygning 1774f. indsattes som nævnt nye vinduer, der i dag giver sig til kende som rester af stik over de nuværende åbninger; i hvert fald et par steder er de rundbuede halvstensstik ledsaget af kopper. Nye vinduer anskaffedes i 1850erne¹³ og igen i det følgende årti.⁴⁴ Disse sidste er formentlig identiske med de nuværende, hvor der på nogle af bundrammerne står: Stallknecht Horsens.⁴⁵

Tagstolene, der 1878¹³ og 1917⁴² skulle gennemgribende fornyes, består overvejende affyr, men indeholder dog genanvendte stykker egetømmer, der navnlig er brugt som hanebånd. Tagmaterialet synes allerede i 1600rne at have været som i dag, dvs. bly på koret og tegl på skibet. 1719¹⁹ nævnes, at der på apsis ligger spån, som 1735³⁵ vistnok udskiftedes med brædder. Et ønske 1828⁴⁶ om tilladelse til udskiftning af ko-

rets bly med tagsten blev afvist afkancelliet, og en halv snes år senere blev kirkeværgerne ligeledes bremset i et forslag om at erstatte gravkappellets bly med spån.

Opvarmning nævnes første gang 1906, da synet ønskede en ny plade til kakkelovnen; denne skulle fornys 1917.⁴² En kalorifer (jfr. fig. 42) afløstes 1966 af centralvarmeanlæg. Elektricitet indlagt omkring 1925.

Kirken står i dag, efter hovedstandsættelse 1965-66 ved Aage Kristensen og Aksel Skov, hvidkalket i det indre og med facader i blank mur; dog er det Fischerske gravkapel, tårnets taggavl og visse enkeltheder hvidkalkede. Gulvene består af de ovenfor nævnte klinker, mens lofterne er udført med imprægneret træ på synlige bjælker, der i koret er brune.

†*Kalkmaleri* (fig. 17), fra 1700rne? Et fragment af en »skyggedekoration« i sort blev 1965 fundet

på apsisbuevælvingen. Dekorationen er en art projicering i sort af altertavlens topstykke (jfr. fig. 20) med kartouchevinger, topspir og trompetengle samt i toppen den sekundære strålesol fra 1700'erne (jfr. tilsvarende $\dagger$ dekorationer i Kalvslunde (Karlslunde) og Tårnby (DK Kbh. Amt, s. 1050 og 289). Atter overkalket.

INVENTAR

Oversigt. Døbefonten er som vanligt kirkens ældste inventarstykke, men fra samme periode stammer både en olielampe i granit og en gravsten med en figurfremstilling med navnet Asser. De to sidstnævnte granitarbejder er dog løsfund og kan være kommet andetsteds fra ligesom den store, senmiddelalderlige Johannes Døber-figur, der stammer fra en t(side)altertavle. Kirkens tidligere tilknytning til Silkeborg slot har sat forskellige spor. Altertavlen, fra 1600'ernes begyndelse, udført af samme lokale mester som prædikestolen, bærer bl.a. lensmanden og hans hustruers våbener. Efter at slottet var kommet i privateje, har en senere besidder, Christian Fischer, 1689 ladet opføre et gravkapel, der nu rummer otte medlemmer af slægten.

Alterbord, middelalderligt, sat af granitkvadre, 111 cm højt og 213 cm bredt;⁴⁷ i bagsiden en ca. 44 cm bred, fladbuet niche. Her dækket af skabe, de tre forreste sider af *panel*,⁴⁸ i nyrenæssancestil, fra o. 1937. Brunmalet og stafferet med rødbrunt og beige.

$\dagger$ *Alterklæder.* 1715-20¹⁸ omtales et nyt, rødt klæde med sølvgaloner og et støbt våben og navn,¹⁹ formodentlig identisk med det, der i inventariet 1739-40⁴⁹ havde »sølvgaloner og to sølvvåben«. 1846¹³ skulle anskaffes et nyt. 1862⁴⁴ købtes et alterklæde med ægte guldtræsser til kors og kantning. 1885 ønskedes omhængt fornyet. Det røde klæde, fra 1923,⁴² der fjernedes 1936, bar et enkelt, latinsk kors af guldgalloner.

En $\dagger$ *alterdug* beskrives 1739/40⁴⁹ som gammel, af damask og med brede kniplinger.

Altertavlen (fig. 20), udført mellem 1611 og 1616, er tilskrevet Jesper maler i Linå,⁵⁰ der 1613-14 har leveret den beslægtede tavle i nabokirken Dallerup samt den i Gjærn (s. 3329).

Det er en enkel to-søjletavle med stort, kvadratisk midtfelt og mindre, tilsvarende topfelt,

begge dele med kartoucheformede vinger. Fodstykket har midtpå en træplade med tre relief-skårne våbener (fig. 19), hvis hjelmlov slynger sig ind i hinanden. I midten lensmanden på Silkeborg slot (fra 1611, t1641), rigsråd Christen Holcks, flankeret af de to hustruers, Karen Krafse ($\dagger$ 1602), og Marie Below (gift 1605, $\dagger$ 1651). Fodfeltet har under storsøjlerne fremspring med relief-skåret diademhoved (fig. 32) på forsiden og bosser på siderne. De tilsvarende fremspring for den lave frise bærer englehoveder, og på krongesimsens plade herover står kjortelklædte, trompeterende engle, der med den ene hånd holder trompeten, med den anden (ydre) trækker kjortlen op mod hoften og blotter det ene knæ.⁵¹ Begge sæt vinger har beslagværk, de øvre om muslingeskal, de nedre omkring skåret, ca. 10 cm højt englehoved; rundt om ses frugtbundter samt forneden en lille muslingeskal. Både stor- og topfelt er ligesom sidstnævntes trekantgavl indrammet af karnisformede tandsnit, for en stor del fornyet ved Povl Jensens restaurering 1937-38.⁵²

Tavlen er nymalet ved restaureringen, men på grundlag af fundne spor, på kridtgrund, af den oprindelige staffering fra »1616« (årstal på topfrisen). Farverne er i hovedsagen rødbrunt og blå, med sølv og guld på kanter og våbener samt figurdetaljer. Trompetenglene er gråhvide, søjlerne grågrønne med rødbrunt marmorerede prydbælter og gyldne kapitæler. De nymalede frakturindskrifter står gyldne på rødbrun bund.



Fig. 19. Våbener på altertavlen for lensmanden på Silkeborg Christen Holck og hans hustruer Karen Krafse og Marie Below, jfr. fig. 20 (s. 3282). NE fot. 1986. - *Coats of arms of the Lord High Steward of Silkeborg Castle Christen Holck and his wives Karen Krafse and Marie Below* (cf. fig. 20).



Fig. 20. Altartavle, udført mellem 1611 og 1616 og tilskrevet Jesper maler i Linå (s. 3282). NE fot. 1986. - Altar-piece, 1611-16, attributed to Jesper the painter of Linå.

I topfeltet citat fra Esaias 6,3, i frisen fra Mat. 5,16. I midtfeltet er nadverordene, Joh. 6,53-59, fra Fr. II's bibel, rekonstrueret efter spor på den oprindelige bræddebagklædning, hvoraf noget endnu ligger på korloftet. Ved restaureringen konstateredes, at der over indskriften havde været malet en *†Korsfæstelsesfremstilling*,⁵³ fra 1700rne. Den primitive Kristusfigur, med strålekrans om håret og kort, let flagrende lændeklæde, hang på et kors, rejst mellem forskellige

symboler for synd og død, slangen med æblet og kranium over knogler. Indtil 1936 var denne fremstilling dækket af et oliemaleri på lærred (120 x 120 cm) opsat 1862. Motivet er Kristus vel-signende to små børn, udført af A. P. Lyders, Århus.⁴² Nu indsat i brunmalet fyrretræsramme og ophængt på korets nordvæg. Fra samme tid stammede antagelig topfeltets *†maleri* af en svævende Helligåndsdue. 1936 nedtog man ligeledes et ekstra topstykke, muligvis fra 1700rne, affyr,

et glat felt omgivet af reliefskåret skybræmme, hvorfra udstråler ni stiliserede blade. Tidligere var heri malet Guds øje,⁵⁴ med hvide og uægte forgyldte stråler.

Johannes Døber-figur (fig. 22), fra o. 1500, stammende fra en *†*altertavle. Den 155 cm høje, langstrakte og asketiske figur, afeg, står frontalt på en lille jordknold med hovedet drejet mod højre skulder (fig. 23). De store øjne er halvt lukkede, næsen lang og lige; det midtdelte hår falder ligesom skægget i lange, ensbølgede, rillede lokker. Han er i overensstemmelse med skriften (Mark. 1,6) iklædt en kjortel aftætkrøllet kamelskind, hvis hoved ligger på siden mellem hans fødder. Dyrets ene klov falder frem bag dets hoved, det andet overhuggede, med realistisk fremstikkende benpibe, hænger ned langs Johannes venstre ben. Skindets ene forben er lagt op over skulderen og fastholdes af den højre, bøjede arm. Om livet et smalt bælte. Her-



Fig. 21. Alterkalk, antagelig fra 1856, udført af J.A.Herskind, Århus (s. 3284). NE fot. 1986. - *Chalice, probably from 1856, made by J.A. Herskind, Århus.*



Fig. 22. Johannes Døber-figur fra o. 1500 (s. 3284). NE fot. 1986. - *Figure of St. John the Baptist, c. 1500.*

over bærer Døberen en folderig kappe trukket skævt op mod venstre bøjede arm, der støtter en lukket bog, hvorpå ligger et lille, fedt lam.

Den fint gennemarbejdede figur, med mange naturtro detaljer, er udført efter samme forlæg som en Johannes Døber-figur i Otting kirke (Viborg amt). Rygsiden har en oprindelig, ret dyb indhuling, der når til skuldrene.⁵⁵ Højre hånd mangler de to pegende fingre, og albuen og noget af armen er afskåret. Figuren står helt afrenset for farver, blot i egetræets lysbrune lød, men havde endnu 1891 rester af farver og forgyldning.⁵⁶ Restaureret 1917.⁴⁰ Ved en jernstav og -tap er den fæstnet til triumfvæggens nordre del. 1808 stod den »nede ved Kirkedøren«.⁵⁷

Altersølv. Alterkalk (fig. 21), antagelig fra o. 1856, udført af Julius Andersen Herskind, År-

hus. Den ret store kalk, 21 cm høj, er en renæssancekopi med sekstunget fod, hvis flade over-side er smykket med drevne halvkugler og dråber. Tilsvarende tunger eller halvkugler ses både på fodens cirkulære, hvælvede parti, på knoppens over- og underside samt på bægerskålen. Skaftets to indknebnede led har påsatte prydstave vekslende med bøjler med spiralender. Knoppen er midtdelt ved en snostav, og en lille profilstav danner overgang til bægerets øvre, glatte del. Under foden ses mesterstempellet (Bøje 1982, 2, nr. 6097), og på oversiden er fæstnet to støbte krucifikser; ved foden af det ene findes to stempler, muligvis aftryk fra den tidligere $\dagger$ kalk (se nedenfor), som synet 1856¹³ fandt for lille og derfor ønskede omsmeltet og forstørret.

$\dagger$ Alterkalk, tidligst omtalt 1715, 1719 beskrevet som en stor sølvkalk, forgyldt, med navn, men uden årstal.¹⁹ Rimeligvis den kalk, som Søren Abildgaard omtalte 1771, »med et smukt udarbejdet alterbæger«, hvorpå fandtes et (uidentificeret) våben⁵⁸ (fig. 49) samt et slynget skriftbånd med versalerne: »L. P(er) FRA«.

Disk, 1871(?),⁵⁹ 15,5 cm i tv., med bølget fane delt i otte afsnit hver prydet med en graveret, rocailleagtig bladranke. Under bunden fire ens rektangulære stempler, muligvis for Andreas Kiær Lund, Silkeborg (Bøje 1982, 2, s. 267). $\dagger$ Disk nævnt sammen med $\dagger$ kalken 1715 og 1719.¹⁸ 1852¹³ ønskedes den repareret sammen med denne.

Vinkande, af sølv, stemplet »C. C. Hermann anno 1965. A. M.«; 25 cm høj. En sølvvinkande, fra 1702, ifølge inventariet 1719¹⁹ stor og forgyldt, »med navn og årstal«; omtalt endnu 1739/40.⁴⁹

($\dagger$)Alterkander. En defekt kande af sort porcelæn med guld kors og -kanter, fra Den kgl. Porcelænsfabrik, findes nu på loftet. Den er muligvis identisk med den, der nævnes 1862,⁴² og som havde erstattet en tilsvarende, mindre fra o. 1850. To kander af blik, erhvervet 1845, forekom allerede året efter »uforsvarlige«.¹³

Oblatæsker. 1) Afsølv, skænket 1965 af »M. & P. J.«, udført af I. Bratland. Rund, 6,5 cm høj. 2) Af porcelæn, 1862,¹³ fra Bing og Grøndahl, svarende til ovennævnte kande; ude af brug lige-

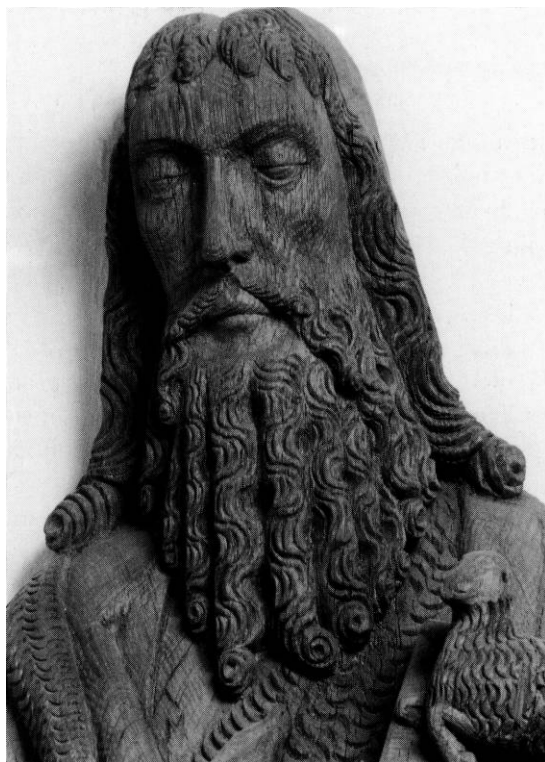


Fig. 23. Johannes Døber-figures hoved, jfr. fig. 22. NE fot. 1986. - *The head of St. John the Baptist (cf. fig. 22).*

som en tilhørende, hvid skål, ligeledes fra B&G.

Sygesæt. 1) Skænket 1711. Den 9,3 cm høje kalk (fig. 24) har rund fod med dobbelt, vandret rillet standkant, skaft bestående af to kraftige cylinderled ledsaget af småstave samt lille, glat bæger med flad bund og udadbuede sider. Herpå graveret kursiv: »Maior Andreas Bornech Anna Margrethe Felthausen Anno 1711«.⁶⁰ Tilhørende, flad og glat disk, 7,5 cm i tv.; på fanen (læderet) mesterstempel for Christian Knudsen, Randers (Bøje 1982, 2, nr. 5582 eller 5584). - Hertil hørte ifølge inventariet 1719¹⁹ et lille $\dagger$ sølvfoderal til en vinflaske. 2) Nyere, stemplet »Atla Danmark«, i alt 12 cm højt incl. vingemmet, der er indsat i det ægformede bæger. Kalken, 10,5 cm høj, har rund fod og knop samt indknebet skaftled. Tilhørende, glat disk, 7,3 cm i tv., og oblatæske, 5 cm i tv., med let hvælvet låg hvorpå graveret kors. 3) Moderne tinsæt.



Fig. 24. Sygekalk 1711, sandsynligvis udført af Christian Knudsen, Randers. NE 1986. - *Chalice for the Sick 1711, probably made by Christian Knudsen, Randers.*

Alterstager (fig. 25), muligvis fra 1500ernes slutning, afmessing,⁶¹ 33 cm høje og med 12 cm høj lysetorn afjern. Rund- og hulstavprofileret fod samt opefter smalnende skaft med tre flade led (det midterste størst), alle ledsaget af spinkle ringled. Den lave lysekål har gennemborede og modstillede huller, måske til *†*lysepiber.

To *gravstager*, nyere, med drejede og sortmalede balusterskafter, formodentlig hørende til ligkapellet, findes nu ude af brug på loftet.

*Olielampe*⁶² (fig. 26), romansk, udhugget i en rødlig granitkvader, 23,5 cm høj x ca. 38 x ca. 35 cm, hvis tre lodrette sider er jævnt bearbejdet, den fjerde kun let og et øvre hjørne her afslået. I den glatslebne overside findes nærmest den groftbehuggede del tre kegleformede huller, lidt forskellige i tv.m., 5,5-7 cm og ca. 6-6,5 cm dybe. Stenen sad tidligere som trin i en trappe på kirkegården, nu anbragt i tårnrummet.

*†*Alterbog. I inventariet 1719¹⁹ nævnes en »Friderich Secundo bibel in folio« [1589] (jfr. indskrift på altertavlen), måske den bibel, der for 15 rdl. var anskaffet 1675.⁶³

Messehagler, tre nyere, *†*Messehagler. 1715¹⁸ ejede kirken to hagler, »skikkeligt og vel vedligeholdt«, den ene af rødt plys med guldgalon, den anden tilsvarende, »noget gammel« (1719)¹⁹. 1739/40⁴⁹ omtales kun én »guldføjls« hagel. 1766/67⁶⁴ var haglen af rødt fløj med sølvgalon. 1849¹³ anskaffedes en ny, måske den der 1862⁴² beskrives som værende af brunt fløj kantet med guldtrusser.

Alterskranke, 1965, bestående af seks egetræskomponenter, enkle stave med øvre tværstang; opstillet i halvbue foran alteret. Den tidligere *skranke* (jfr. fig. 42), fra o. 1868,⁴² med drejede, brunmalede balustre i bueform, ligger nu adspaltet på loftet. Dens forgænger, der 1852¹³ karakteriseredes som et trægitter, var anbragt i ret linie

værs over koret.

Døbefont (fig. 27), romansk, af grovkornet, grå granit, kummen lidt rødere end foden; i alt ca. 72 cm høj (uden sokkel), kummen ca. 66 cm i tv.m., dens afløbshul ca. 2 cm i tv.m. Ifølge



Fig. 25. Alterstage, muligvis fra 1500ernes slutning (s. 3286). NE 1986. - *Altar candlestick, possibly from the close of the 16th century.*

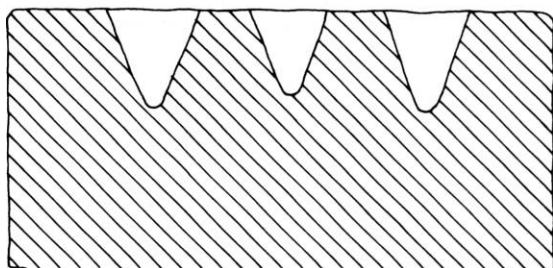


Fig. 26. Romansk olielampe af granit (s. 3286). NE fot. 1986. Opmåling af Torben Hjelm 1983. - *Romanesque oil lamp of granite.*

Mackeprang (Døbefonte, s. 277) tilhører den en særlig gruppe inden for de østjyske løvefonte. Den har kedelformet kumme med øvre halvrundstav og lille fas indvendig ved mundingsranden samt fod med store hjørneknopper over retkantet plint. Det nederste led, en 10 cm høj sokkel, er nyere.⁶⁵ I hovedformen svarer den til fonten i det nærliggende Hvorslev (Houlbjerg hrd., Viborg amt), motivmæssigt synes fonten dog mere beslægtet med bl.a. Vitten-fonten (s. 1794),⁶⁶ men er udført i et lavt fladrelief. Et enkelt løvepar,⁶⁷ i profil, slikker med lange tunger fra hver sin side et mandshoved. Løvernes manker er lineært angivne; halerne er ført mellem benene og op bag kroppene, hvor deres tredelte haleduske breder sig ud. Detaljerne i det primitive, pæreformede mandshoved er kun svagt markeret ved cirkler og streger. - 1862 blev fonten repareret og »afpuddset«, 1882 renset for maling.⁴² Opstillet midt i koret.

Dåbsfade. 1) 1989, af tin, udført af sølvsmed Jørgen Jensen, Vejle, som kopi af *dåbsfad nr. 2, dog uden dettes graveringer.

*2) (Fig. 29), 1694, af tin, udført af kandestøberen Hans Nielsen Gotlænder, Århus, og skænket sammen med en *dåbsskål (se nedenfor) af »Adam Eren Reich von Pren« og hans hustru »Anna Sophia von Lesbrant« (jfr. tepitaf). Fadet, 51,5 cm i tv., har let opad skrånende fane med ombøjede rand. På fanen, der yderst har to svagt drejede, profilerede linier, er med versaler graveret givernes ovenfor citerede navne på hver side af deres sammenstillede, nu korroderede våbener (fig. 28).⁶⁸ Modsat indskriften er indslået kandestøberens mærke. På fanen er bevaret det ene af et par modstillede øskener, hvori er fæstnet et håndgreb. O.1925 ophængt på korbuens nordvange, siden 1952 i Købstadmuseet Den gamle By (inv.nr. 222:52).

Til fadet hører en *dåbsskål (fig. 30), af tin, formentlig afsamme mester som fadet og skæn-



Fig. 27. Romansk døbefont (s. 3286). - *Romanesque font.*



Fig. 28. Detalje af *tindåbsfad (fig. 29) med givernes alliancevåben: Adam Ehrenreich von Pren og hans hustru Anna Sophia von Lesckebrant (s. 3287). NE fot. 1983. - *Detail of baptismal dish, cffig. 29, with the coats of arms of the donors, Adam Ehrenreich von Pren and his wife Anna Sophia von Lesckebrant.*

ket samtidig af samme givere.⁶⁹ Den måler 20 cm i tv. uden de to S-formede hank og er ca. 8,5-9 cm høj medregnet de tre granatæblefødder. Under den fortykkede mundingsrand markerer inddrejede profillister en smal frise. På



Fig. 29. *Dåbsfad aftin, 1694, udført af Hans Nielsen Gotlænder. Nu i Den gamle By, Århus. (s. 3287). NE fot. 1983. - *Pewter baptismal dish made 1694 by Hans Nielsen Gotlænder, Århus. Now in the museum Den gamle By.*

ydersiden er foroven graveret versalerne: »A. E. V. P.« og »A. S. V. L.« for de ovennævnte personer, samt årstallet »16 - 94« på hver side af deres graverede våbener (jfr. fadet). Indvendig i bunden et stærkt læderet mærke, vistnok kandestøberens krontinstempel. - Siden 1952 i Den gamle By (inv.nr. 223:52).

3) Dåbsfad, 1908,¹³ af messing, 67,5 cm i tv. tv., glat og med ombukket rand, dækkende hele fonten; midt i et hul beregnet til en messingskål, 32 cm i tv. Ude af brug. †Dåbsfad, 1862, af messing.⁴²

Dåbskande, 1863,⁴⁴ af tin, 25 cm høj, den ofte forekommende, slanke type med højt optrukket hank, bred tud og hvælvet låg med lille kors, svarende til bl. a. Alrøs (s. 2230).

Fontelåg (eller -himmel) (fig. 31), 1700rne, af fyr, 97 cm højt incl. den drejede topkugle. Det er ottesidet, pyramideformet, med profillister over sidesammenføjningerne. Det ottekantede, profilerede fodbræt hviler på et rå underbræt, der midt i har et ujævnt, cirkulært hul ca. 29 cm i tv. Ydersiden er brunmalet, kuglen gulbrun. Nu defekt, på loftet.

Prædikestol og himmel (fig. 36), fra o. 1610-20, samtidig med altertavlen og tilskrevet samme mester, Jesper maler i Linå,⁵⁰ der har udført den tilsvarende stol i Dallerup (Gjern herred). Stolen har fire fag med rektangulære, forsænkede fyldinger⁷⁰ i profilerede rammer, yderst med store tandsnit hele vejen rundt. Det kantprofilerede rammeværk har svagt vinkelknækket midtfelt; de foranstillede, enkle søjler har vulstkapitæler og -baser samt lille ringled til markering af prydbæltet. Frise- og postamentfelter er listendrammede og fremspringene smykket med engle- og diademhoveder (fig. 34), tilsyneladende skåret af en anden svend end altertavlens tilsvarende. Fremspringenes sider har store bosser. Hængestykkerne er prydet med beslagværk omkring hvirvelbosse, krongesimsen har karnistænder som storfelterne. Underbaldakinens fire volutbøjler om hængekegle er formentlig opskårne. - Den sekssidede himmel⁷¹ har bossesmykkede frisefremspring, hvorunder englehoveder (fig. 33), samt tandsnit som stolens både på gesims og (skråtstillet) på trekanttop-



Fig. 30. *Dåbsskål aftin, udført 1694 af Hans Nielsen Gotlænder, Århus, og skænket af dåbsfadets givere, jfr. fig. 28. Nu i Den gamle By (s. 3287). - **Pewter baptismal bowl, made 1694 by Hans Nielsen Gotlænder, Århus, and given by the donors of the pewter baptismal dish, fig. 28. Now in the museum Den gamle By.*

stykker. Mellem de sidstnævnte er konsoller med drejede topkugler. Undersiden har sekssidet, listedannet midtfelt omkring skåret, dobbelt seksbladsroset.

Opgangspanelet stammer fra Povl Jensens restaurering 1936.⁷² Herpå er fæstnet to 16 cm høje, skårne våbener for Holck og Below (jfr. altertavle), der indtil 1936 sad på to af prædikestolens hængestykker, men som oprindelig måske har smykket topstykkerne på Æherskabsstole.

Prædikestol og himmel står nu med egetræets naturlige farve, efter at al oprindelig staffering er afrenset, formentlig få år efter 1885,⁴² da stolen ønskedes (egetræs?)malet. Den er stafferet med guld, sølv og enkelte farver på lister og skårne detaljer. Både stols og himmels frisefelter har fået nye, gyldne frakturindskrifter på sort bund, og i postamentfelterne er evangelistciterat rekonstrueret efter fundne spor; fra øst citat fra 1) Mat. 3 v. 2, 2) Mark. 13 v. 11, 3) Luk. 11. v. 28 og 4) Joh. 1. v. 29. I storfelterne er på blå bund nymalet evangelistsymboler i skraveret guld og sølv.

Stoleværk, 1965, efter tegning af arkitekterne Aksel Skov og Aage Kristensen. Det forrige Æstoleværk (jfr. fig. 42), fra 1890,¹³ hvoraf enkelte dele er bevaret på loftet, havde trekløverformede gavltopstykker med drejet midtknap.⁷³ -

Den tidligste omtale af Æstoleværk er ved et syn 1679,¹⁷ da der skulle opsættes »rækker« på den inderste side af både mands- og kvindestole. I inventariet 1719¹⁹ omtales stolene som »å—lukte«, dvs. med døre. 1727¹⁸ blev alle (stole) repareret, men en del var allerede 1738⁷⁴ meget brøstfældige, og til de unge, der skulle »antages til konfirmation«, behøvedes to lange skamler. 1850¹³ gennemgik stolene en generel istandsættelse, hvorved de fik ens udseende ved afskæring af »de ophøjede forziringer« både på for- og bagstykker; dørene ensrettedes efter dem, der var flest af, hvorefter alt maledes. 1862⁴² opregnedes 19 mandfolkestole og 21 fruentimmerstole, dels afeg, dels affyr, alle »åbne«. Samme år ønskede man træskamler anbragt i stolene. I

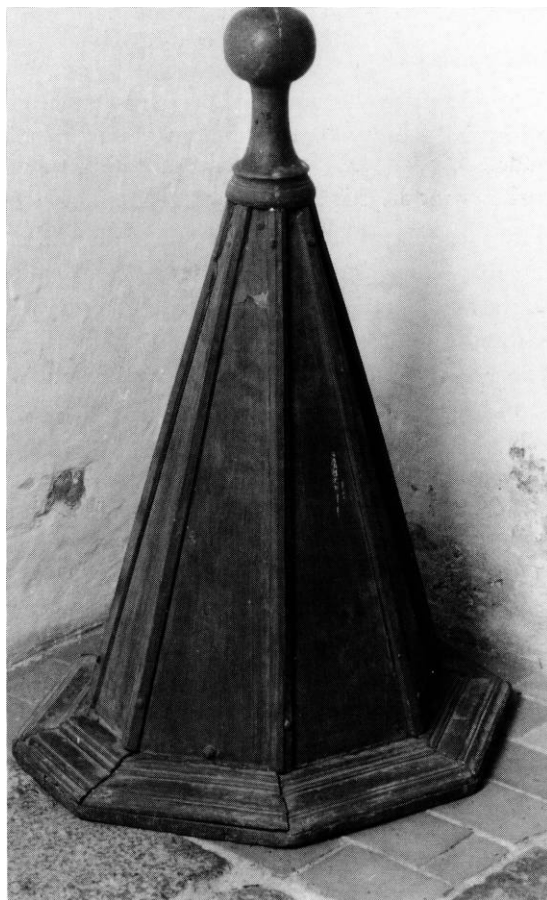


Fig. 31. Fontelåg (eller -himmel) fra 1700rne (s. 3288). Jf. fot. 1986. - *Cover or canopy of baptismal font from the 18th century.*

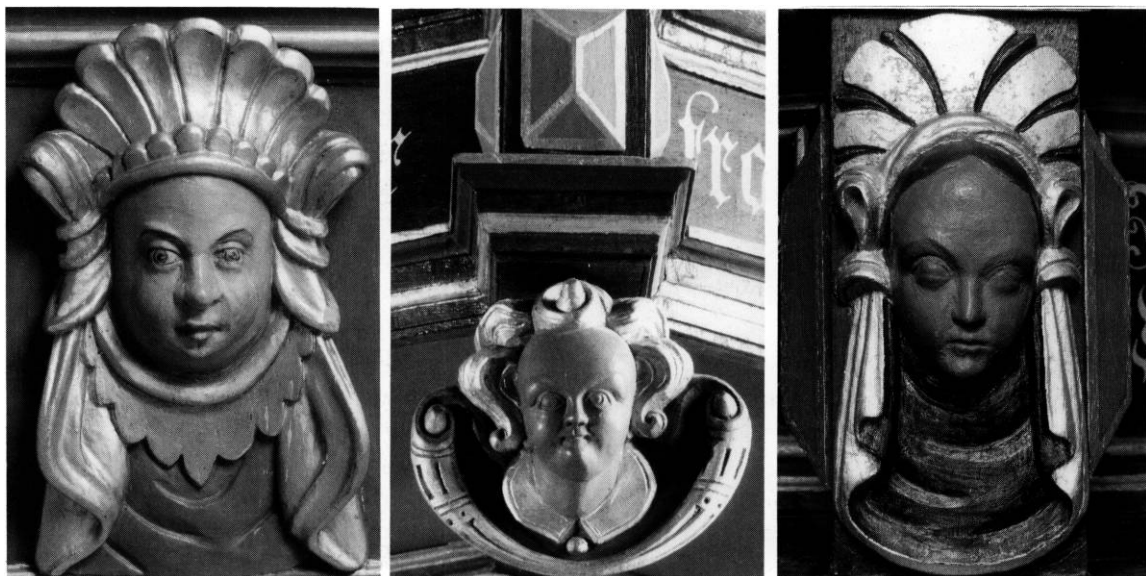


Fig. 32-34. Detaljer fra henholdsvis altertavle (jfr. fig. 20), prædikestolshimmel og prædikestol (jfr. fig. 36) (s. 3282 og 3288). NE fot. 1986. - Details of the altar-piece (cf. fig. 20), sounding-board, and pulpit (cf. fig. 36).

våbenhuset stod to bænke, hvorover der 1863⁴² ønskedes anbragt hatteknager. Vedr. $\dagger$ stole på pulpituret, se dette.

Præstestol (fig. 35), indrettet 1850, men med genanvendelse af ældre dele, affyr. Tidligst omtalt 1679,¹⁷ da »dørhængslen var i stykker.« Stolen består dels af et pultparti, dels af et sædeparti forbundet med låge (med bukkehornsbeslag) i ydersiden og med rå brædder mod vægsiden, alt samlet på fodremme med (nyere) brædegulv. Pultpartiet har på forsiden tre fyldinger i profilrammer samt plane gavle. Sædepartiet har et tilsvarende trefags fyldingspanel, men med andre profiler, og de oprindelig højere, plane gavle er skråt nedskåret til samme højde som pulten. Over tre af stolens hjørner er bevaret drejede balustre, afeg, der støtter en profilgesims. Herunder har været ophængt gardiner, som er omtalt 1862.⁴² Ved det øvrige stoleværks istandsættelse 1850¹³ ønskede synet også præstestolen istandsat og flyttet til $\dagger$ herskabsstolens tidligere plads i korets nordvesthjørne, over for degnestolen.

En farveundersøgelse 1980 viste, at dele af stolen havde fem farvelag. Oprindelig har stolen stået i fyrretræ med et gulbrunt, laserende farvelag. Herover findes en grå perlemaling, der atter

er dækket af en gulbrun egetræsådring ledsaget af en enkel staffering med guldbronze og grønt. De to sidste overmalinger, sandsynligvis fra tiden efter genopstillingen, var en gulbrun farve samt yderst en rød. Nyere er også rygpanelets og sædets polstring med rødt fløj. - Nu anbragt på loftet, oprindelig ved korets nordvæg.¹⁷

$\dagger$ *Degnestolen*, der 1679¹⁷ var »helt brøstfældig«, skulle da gøres »af ny«. 1849¹³ behøvede den reparation. Den stod da i korets sydvestre hjørne.

En $\dagger$ *herskabsstol* i koret bar ifølge Søren Abildgaard 1771 navnene: »Sophia Amalia von Carisius, Adam E. von Prehn, Anna Sophia von Leschebrant og Anna Maria von Knustorff (jfr. tepitaf og *dåbsfad nr. 2 med *dåbsskål). 1847 trængte stolen til reparation. Tre år senere ønskede synet i forbindelse med den almindelige istandsættelse af stoleværket, at stolen, der »optog et uforment rum«, skulle flyttes fra korets nordside nærmest kordøren ned for enden af kvindestolene under pulpituret. Her kunne den, forsynet med bagklædning, tjene til materialrum for kirken.¹³

Et $\dagger$ *panel* til afskærmning af kakkellovnen (jfr. fig. 42) stod i begyndelsen af 1900'erne i skibets nordøstre hjørne.

Et *†skrin*, gammelt og jernbundet, omtales 1766/67.⁶⁴

Pengeblokke. 1) (Fig. 37), formodentlig en af de »kirkeblokke til indsamling af fattigbidrag«, der anskaffedes o. 1862.⁴² Fyrretræskasse med skrålåg hvori metalforet pengeslidse samt nøglehul på forbrættet; fæstnet til rygbræt med tunget udsavet over- og underbræt. Sortmalet, med hvide kantlister og på låget skriveskrift: »Til Kirken«. På tårnummets nordvæg. 2) En tilsvarende, enklere, på loftet. To træbøsser, fra 1965, på skibets vestvæg ved døren.

Pulpitur i skibets vestende, tidligst omtalt 1664⁷⁵, men formodentlig i hovedsagen fornyet, bl.a. i forbindelse med anskaffelsen af de forskellige orgler (se nedenfor). Det enkle, nyere fyldingspanel, afbrudt affremspring med orgelpiber, har gesims med kraftig æggestav. Det



Fig. 35. Præstestol indrettet 1850, med genanvendelse af dele fra 1600rne; nu på kirkens loft (s. 3290). Mogens Larsen fot. 1980. - *Priest's chair made in 1850 with pieces salvaged from older (17th century) furniture. Now in the loft.*



Fig. 36. Prædikestol og himmel fra o. 1610-20, tilskrevet Jesper maler i Linå. Malerierne af evangelisttegnene fra 1936 (s. 3288). NE fot. 1986. - *Pulpit and sounding-board from c. 1610-20, ascribed to Jesper the painter of Linå. The paintings of the Evangelist symbols are from 1936.*

støttes af fire ottekantede jernsøjler, med lille, udadsvejet, ottekantet kapitæl. Ny trappeopgang langs vestvæggen i syd. Pulpituret blåmalet i to nuancer, stafferet med lysgult og hvidt, søjlerne blå.

1723¹⁸ ønskedes det repareret, og der skulle anskaffes seks *†*skamler, da der ikke var stole nok i kirken. 1813⁷⁶ fandtes i stedet stole. 1664⁷⁵



Fig. 37. Pengeblok, muligvis fra 1862 (s. 3291). NE 1986. - *Collecting-box, possibly from 1862.*

skulle der laves to nye stole til pulpituret, og 1674 bemærkes, at der har været seks lange stole, som nu er »ganske øde«. 1679 var kun »en liden stol« tilbage på pulpituret.³⁴

Orgel, 1885, med 16 stemmer, to manualer og pedal, bygget af Marcussen & Søn, Åbenrå. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Rørløjte 8', Oktav 4', Gedaktfløjte 4', Oktav 2', Mixtur III-IV, Trompet 8'. Svelleværk: Gedakt 8', Spidsfløjte 4', Waldfløjte 2', Quint 1 1/3', Cornet II; tremulant. Pedal: Subbas 16', Oktav 8', Oktav 4', Fagot 16'. På vestpulpituret. Hovedværket er placeret i pulpiturebrystningen; et orgelhus ved vestvæggen rummer spillebordet og svelleværket, flankeret af det todelte pedalværk. Facaden er blå- og rødmalet med forgyldt gitterværk.

†*Orgler*: 1) 1858, med seks stemmer,⁷⁷ muligvis bygget af Demant & Søn, Odense.⁷⁸ Skænket af Laven Hovgaards ejer.⁷⁹ På vestpulpituret. 2) 1932, med seks stemmer, ét manual og anhangspedal, bygget af Horsens Orgelbyggeri ved Th. Frobenius & Co.. Disposition: Manual: Bordun 16', Principal 8', Salicional 8', Celeste 8',

Oktav 4', Rauschquint 2 2/3'-2'; oktavkoppel, svelle, tutti. Anhangspedal.⁸⁰ Pneumatisk aktion, keglevindlade. Den enkle, hvidmalede facades tre felter indrammedes af lodrette sprosser og havde attrappiber af sølvbronzeret zink. Spillebord i orgelhusets sydside. På vestpulpituret.

Præsterækketavler. 1) 1950. Indskrift med gyldne versaler på sort bund; egeramme stafferet med guldstribe på sort. 2) 1989, tilsvarende. Begge ophængt på skibets nordvæg.

Salmenummertavler, nye, hvidmalede, med op-hængningstal af metal. To tavler, fra 1800'erne, af fyr, 67 cm høje, med udsvejfet top, sortmalede og med hvidmalet skriveskrift foroven: »Før Pr.« og »Efter Pr.«. Beregnet til kridtnumre. Oplagt på kirkekontorets loft. To andre tavler (jfr. fig. 42), antagelig fra o. 1885⁴² med trekantgavl, halvsøjler på rammestykkerne samt 2x6 rum til indskudsbrikker med hvidmalede tal på sort bund; tavlerne i øvrigt gråmalede. På loftet.

Mindetavle, fra o. 1850,⁷⁷ fornyet 1951, over faldne »af Linaae sogns mandskab« i krigen

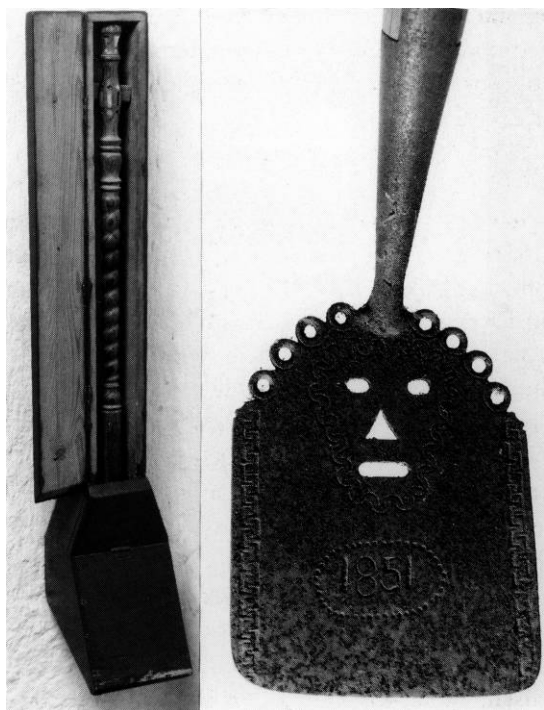


Fig. 38. Jordpåkastelsesspade 1851 og dens lågkasse (s. 3293). NE 1986. - *Spade, 1851, for sprinkling earth on coffins, and its case.*

1848-50: »Jens Hiort fra Lauen, sergeant og dannebrogsmænd under Fridrikstads beleiring. Anders Christensen fra Møllerup, overkonstabel, under en fægtning paa Düppelberg. Morten Andersen fra Linaa, menig, blev borte i slaget ved Idsted.« Takke- og hyldestvers afsluttet med: »Foranstaltet af samtidige sogneboere.« Indskrift med gyldne versaler på sort baggrund i et forsænket felt i den i øvrigt blåmalede tavle, i brun ramme. Ophængt på skibets vestvæg, nord for døren; den oprindelige, defekte tavle nu på loftet.

Lysekroner. 1) O.1850,⁴² af messing, skænket af overretsprokurator D. Chr. Hald (†1855), Laven hovedgård. Enkel, kort skaft med otte lysearme, hvis nedre slyng løber ud i fantasihoved med baret; topfiguren en fugl. Ophængt i koret. 2-3) To messingkroner fra 1910-20, ganske svarende til nr. 2-3 i Veng (s. 3242). Ophængt i skibet. 4) O.1985, af messing, med seks lysearme. Ophængt i våbenhuset.

Kirkeskib, navnløs karavel for fulde sejl; Dannebrog malet på agterspejlet. Købt i Hamborg og skænket af skibsreder Arne Smiegelow, rederiet »Torm« i København, efter at modellen i nogle år havde stået i rederiets kontor. Ophængt i skibet 1939.⁸¹

†*Ligbære*, nævnt i inventariet 1719,¹⁹ 1766⁶⁴ og 1795, sidstnævnte år var den i stykker.¹⁸

Jordpåkastelsesspade (fig. 38), med årstallet »1851« graveret i prikket felt på spadebladet, af jern. Langs kanterne en forenklet mæanderbort og foroven en graveret ansigtsmaske med udsparede huller til markering af øjne, næse og mund. Pladens øvre kant dekoreret med 2x4 ringe. Træskaftet er snoet, med drejet håndtag, hvori er indlagt perlemor. Den tilhørende, oprindelige kasse af sortmalet fyr (fig. 38), med låger, er tilpasset spadens form. Ophængt på tårnrummets nordvæg.

Klokke, »de Smithske klokkestøberier i Ålborg gjorde mig aar 1908 til Linaa kirke. Gloria in exelsis deo«. Indskrift, med reliefversaler om halsen, på klokkelegemet en indskrift gentaget efter den omstøbte klokke, nr. 3 nedenfor. 68 cm i tv. Vuggebom afjern fra de ovennævnte støberier.

†*Klokker.* 1) Ved klokkeskatten 1528/29 afleverede kirken en klokke, der med »al jernfang« (ophængt) vejede 2 skippund og 18 lispund (464 kg.). 2) 1601⁸² måtte kirken atter afgive en (mindre) klokke på 10 lispund (80 kg.). - Fra 1679³⁴ omtales kun én klokke i tårnet; 1719 hang den i et træstillads på kirkegården¹⁹ (jfr. s. 3269). 3) (Fig. 39), 1738, støbt af Henrik Tessin, klokkestøber i København.⁸³ Den målte 53 cm i højden og 69,4 cm i tv. og havde om halsen en indskrift med kraftige reliefversaler: »Gloria in exelsis deo« i et bånd, der foroven var ledsaget af en bladranke, forneden af akantusblade. På legemet en fireliniet indskrift med noget usikkert anbragte reliefversaler: »Kong Christian den Siette lod (A(nn)o 1738) helbrede mine Revner (ved H. Tessien). Kom frem med Andagt, bøn og bod. Til Guds huus naar jeg Stevner.« Omkostningerne ved omstøbningen var 53 dl., 1 mk. og 1 sk.⁸⁴ Den ophængtes i en ny bom udført af Niels Christensen af Voel.⁷⁴ 1792 ophængt i det nye tårn (s. 3280).



Fig. 39. †Klokke, støbt 1738 af Henrik Tessin, København. Omstøbt 1908 (s. 3293). De Smithske klokkestøberier i Ålborg fot. 1908. - †*Bell*, cast 1738 by Henrik Tessin, København. Recast 1908.

Klokkestol til én klokke, affyr, hvori indskåret »R. Munch 1881«, da nye bjælker indlagdes under klokkestolen.⁴²

GRAVMINDER

†*Epitaf*, o. 1693(?), over oberst Adam Ehrenreich von Preens (†1702)⁸⁵ anden hustru, Anna Sophia Lesckebrant, tidligere hof- og kammerjomfru hos dronning Sophia Amalia, †24. sept. 1693 (jfr. *dåbsfad og *skål). Epitafiet er omtalt 1771 af S. Abildgaard,⁸⁶ der desuden har aftegnet fire våbener herfra: 1-2) Preen og Plessen, sammenstillede våbener, formodentlig oberstens fædrene og mødrene, 3) Lesckebrant (sorte fakler i hvidt felt), og 4) krydsophængte stigsøjler, antagelig tilsvarende hustruens fædrene og mødrene våbener. Abildgaard nævner hverken oberstens første hustru, Anna Maria von Knustorft, død i Ringsted 1678, eller hans tredje, Sophie Amalie Charisius, †1702,⁸⁷ hvis våben heller ikke er vist i notebogen. Epitafiet forekommer således blot at være over oberstens anden hustru, der ifølge kirkebogen døde i lejren ved Snachebech 24. sept. 1693 og efter forudgående »disposition oc voveren hviler her i Alter Gulv under hendis Epitaphio«.⁸⁸

1850¹³ ønskede synet, at det på den nordre side i kirken (dvs. i koret) ophængte epitaf og to †*faners* samt en †*rustning* (rimeligvis anvendt ved brigaderens bisættelse), der alt var i brøstfældig stand, skulle borttages, hvis ingen efter offentlig bekendtgørelse ville tage sig af dets reparation eller vedligeholdelse. Antagelig fjernet kort herefter.

Gravsten. 1) (Fig. 40), romansk figursten fra o. 1200 over Asser,⁸⁹ formodentlig en gejstlig, måske en munk.

Den svagt trapezformede sten, af grovkornet, rødlig granit med skråtforløbende, blåsorte årer, afbrudt forneden,⁹⁰ måler nu ca. 139x54-50 cm. Den har let affasede kanter⁹¹ op mod en 4-6 cm flad ramme, der foroven øges til et ca. 10 cm højt felt, hvori navnet »ASSERVS«⁹² er hugget med fordybede, ca. 7 cm høje majuskler (fig. 40). I stenens forsænkede felt ses et lavt, nu no-

get nedslidt relief af en stående, frontalvendt mandsfigur, tilsyneladende iført en forenklet gengivet, gejstlig dragt. Han har halvlængt, midtdelt hår, vistnok uden tonsur, spidst hageskæg og store, cirkulære øjne under svage øjenbrynsbuer og lidt klumpet næse samt smal mund. I højre hånd holder han en stav,⁹³ der ender i en lille, rund, ret forvitret knop. Den overdimensionerede venstre hånd holder han oprakt, med fremadvendt håndflade og strakte fingre, i en hyldingsgestus (akklamation;⁹⁴ jfr. præstestenen nr. 3 i Malling, s. 2331). Over hans

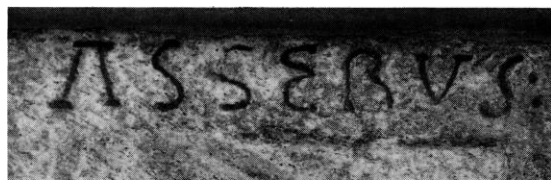


Fig. 40. Romansk gravsten med (optrukket) indskrift over »ASSERVS« (s. 3294). NE fot. 1986 og 1989. - *Romanesque tombstone with inscription to 'ASSERVS'.*

hoved ses Guds velsignende højre hånd (dextera dei), med ærme, og i det modsatte hjørne en svævende fugl (hovedet nu næsten forvitret væk), formodentlig et symbol for den dødes sjæl flyvende mod paradiset.⁹⁵

1860 lå stenen som øverste trin på trappen til kroen i Linå, hvorfra den to år senere overførtes til kirken og indmuredes i tårnets sydmur.⁹⁶

2) (Fig. 41), o. 1611, figursten over Rasmus Nielsen,⁹⁷ »fordvm sognepræst her til Len(n)aa oc Dallervp sog(n)e« 49 år og provst i Giænher-rit, †21. dec. 1611, 71 år gl., og hustru »e. oc g. f. qvinde s. (erlig og gudfrygtig kvinde salig) Ma-ren lensdat(ter)«, †16•, • år gl.; de levede i ægteskab 47 år og avlede syv sønner og to døtre, af hvilke to sønner og én datter »hviiler sig oc her vnder«.

Lysgrå kalksten, 187x126,5xca. 10 cm, indskriften med fordybede, let skråtstillede versaler i fodfeltet. Herover står ægteparret vendt mod hinanden under en tvillingarkade, der i siderne er støttet af volutter, midtpå af et pluskæbet englehoved. I feltet her ovenover to symmetriske bomærkeskjolde med afdødes fordybede initialer »R N« og »MID« under henholdsvis et udslidt bomærke og Jesumonogrammet »IHS«, der almindeligvis betegner kvinder. I hver af de ydre svikler et englehoved med den ene vinge oprullet. På selve bueslagskanten en fordybet versalindskrift: »Christvs er mit lys. Philip 1. cap. Døden er min vinding.« Præsten, der bærer baret og ornat, har kraftigt, lige afskåret fuldskæg; armene er bøjet hen foran livet, og i den ene hånd holder han en bog. På fødderne er store, brede sko, der stærkt afviger fra hustruens små tåspidser, der lige anes under hendes folderige kjole og plisserede kappe. Hun bærer konhue og rund krave og holder hænderne sammenlagt foran det spidse liv og bag kappen. Stenen er formodentlig udført i et Århus-værksted (jfr. sten nr. 38 og 47 i domkirken, s. 786 og 792).⁹⁸

1890 lå gravstenen foran knæfaldet i koret, rimeligvis den oprindelige plads, hvorfra den fjernedes for at undgå yderligere nedslidning (præsteindb.); herefter opstillet ved korets vestvæg, syd for korbuen.



Fig. 41. Gravsten nr. 2 over sognepræst Rasmus Nielsen, †1611, og hustru Maren Jensdatter (s. 3295). NE 1986. - *Tombstone no. 2 to the parish priest Rasmus Nielsen, †1611, and his wife.*

Gravfliser. 1) O.1753. Rødbrun kalksten, 42x42,5 cm, med fordybet årstal og store skøn-skriftsbogstaver: »D P D«. I gulvet i tårnrum-met. 2) O.1846, over sognepræst Matthias Rah-bech, f. ? febr. 178[0] i Kiøbenhavn, †4. marts 1846 i Linå præstegård. Hvid kalksten, 70x47 cm, indskriften med fordybet kursiv. Opstillet på samme gravsted som kirkegårdsmonumentet nedenfor.

Kirkegårdsmonument, o. 1822, sat af børnene efter Ludvig Hemmer Bagger, forhen sogne-præst til Linå og Dallerup menigheder, provst i Giern herred, *1748, †1820, og hans ægtefælle Birgitte Marie Bagger, f. Grønbech, *1750, †1822. Desuden en senere tilføjet indskrift over Christian Kiølichen Bagger, *1786, 1835 som sognepræst for Linå og Dallerup menigheder.



Fig. 42. Indre, set mod øst. Poul Nørlund fot. 1925. - *Interior to the east 1925.*

Rødbrun kalkstensstele med stumpvinklet gavl, stillet på dobbelt affaset plint, i alt 131 cm høj. Indfældet, hvid marmorplade af form som stelen, med fordybet kursivindskrift, tilføjelsen med antikva. Foran skibets nordside.

Det *Fischerske gravkapel*⁹⁹ fra 1689 (jfr. s. 3278) har adgang fra skibet gennem den romanske norddør. Fra kapellets oprindelige indretning stammer *dørfløjen* (fig. 43), af eg, ligesom dens fladsnitsmykkede karme og øvre fladbuefelt. Sidstnævnte bærer årstallet »1689« mellem initialerne »D F« og »E L« for Daniel Fischer til Allinggård og ejer af Silkeborg slot (jfr. s. 3267) og hans da nylig afdøde hustru Else Linde. Indskriften flankeres i hjørnerne af store rosetter med liljeudløbere. På den nedre bukant ses atisk slyngbånd over en tungebort, der fortsætter i profilerede kanter på dørkarmenes inderside. På karmenes forsider er påsat et bræt med flad-

snitsmykkede bølgeranker med stiliserede blomster, der midtpå giver plads for et skåret våbenskjold: Mod vest Fischers med to kryds-lagte fisk, hvorover en fisker, i halvfigur i profil, bærende et net, mod øst hustruens med et lindetræ mellem småplanter samt foroven en lindetræskrone.

Dørfløjen har to rektangulære fyldinger i profilerede rammer (den nedre med nyrestaurede, forkroppede hjørner) adskilt af et forsænket, buetunget smalfelt. I den øvre fylding er indsat en træplade, hvorpå er fæstnet en oprindelig, rektangulær smedejernsplade i gennembrudt, sortmalet arbejde. En blomstersmykket bort indrammer en femliniet versalindskrift: »Daniel / Fischer / Else / Linde / 1689«. Pladen har formodentlig oprindelig været anbragt uden bagklædning. - Et fliget smedejernbeslag ses omkring dørens nøglehul, et tilsvarende dørgreb

har nylig erstattet et forsvundet. *Låsen*, på indersiden af døren, har skyderigel med fjeder. Den trekløverafsluttede låsekasse, af smedejern, er indrammet af fligede, gennembrudte ranker, der yderst afsluttes af to rygvendte kvindehæder (fig. 44).

Over døren er opstillet en rektangulær *våben-tavle* (fig. 48), af metal, 36x65 cm. På sort bund og inden for en lys- og mørkokker kant er med gult malet »1689« mellem de borgerlige våben¹⁰⁰ for ægteparret »Daniel Fischer« og »Else Linde«, hvis navne står med sortmalede versaler på gule skriftbånd over deres respektive skjolde, omgivet af brunt akantusløv. Fischers stående fisker, på rød bund, holder en fisk og en ål i hænderne, Lindes er et grønt lindetræ på gul bund, og begges hjelmtegn svarer til de ovenfor omtalte, træskårne våbeners. Tavlen er fastgjort på en træplade anbragt over norddørens granit-tympanon (jfr. sandstenstavlen udvendig på kapellet).

I kapellet er *bisat* otte personer af slægten Fischer til Allinggård:¹⁰¹ Ejeren af Silkeborg slot og kapellets stifter, Daniel Fischer, †1707, hans hustru Else Linde, †1689, og datter Christiane Fischer, †1711. Desuden ægteparrets søn Christian Fischer, †1774, dennes første hustru Marie Kirstine Poulsen, †1736, og hans anden hustru Charlotta Amalia Reenberg, †1770. Endvidere Christian Fischers fætterson Mouritz Fischer, †1778, og dennes søn Jean Arnold Fischer, †1805.

De otte *kister* (fig. 47) er anbragt på tværs af rummet i to lag, det øvre hvilende på to langsgående egebjælker, der er støttet af tre bukke. Kun én kisteplade (nr. 8) er bevaret på sin oprindelige plads, fire andre (fig. 45) (nr. 4-7) er fjernet fra kisterne og fastgjort på træplade og ophængt i kapellet.

1) 1689, for Else Linde, †26. marts 1689, Daniel Fischers første hustru (jfr. ndf. nr. 2). Trapezformet *kiste*, af sortmalet eg, 211 cm lang x 81-75 cm bred og 75-71,5 cm høj, med lodrette sider, afsluttet foroven og -neden af smalle lister, samt lavt, tresidet låg, hvis kanter har pånaglede bortbeslag. Både på hjørnerne og midt på låget er blomsterformede beslag med stjer-



Fig. 43. Dørfløj med karm, 1689, til det Fischerske gravkapel (s. 3296). NE fot. 1986. - Door 1689 into the chapel of the Fischer family.

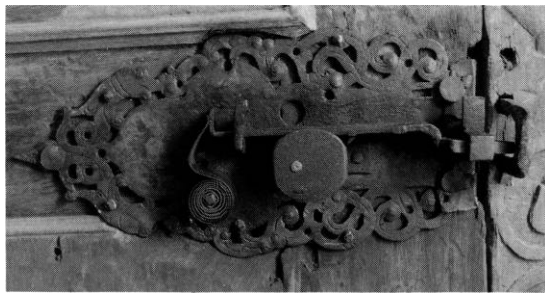


Fig. 44. Lås, 1689, på døren til det Fischerske gravkapel (s. 3297). NE fot. 1989. - Lock, 1689, on the door to the chapel of the Fischer family.

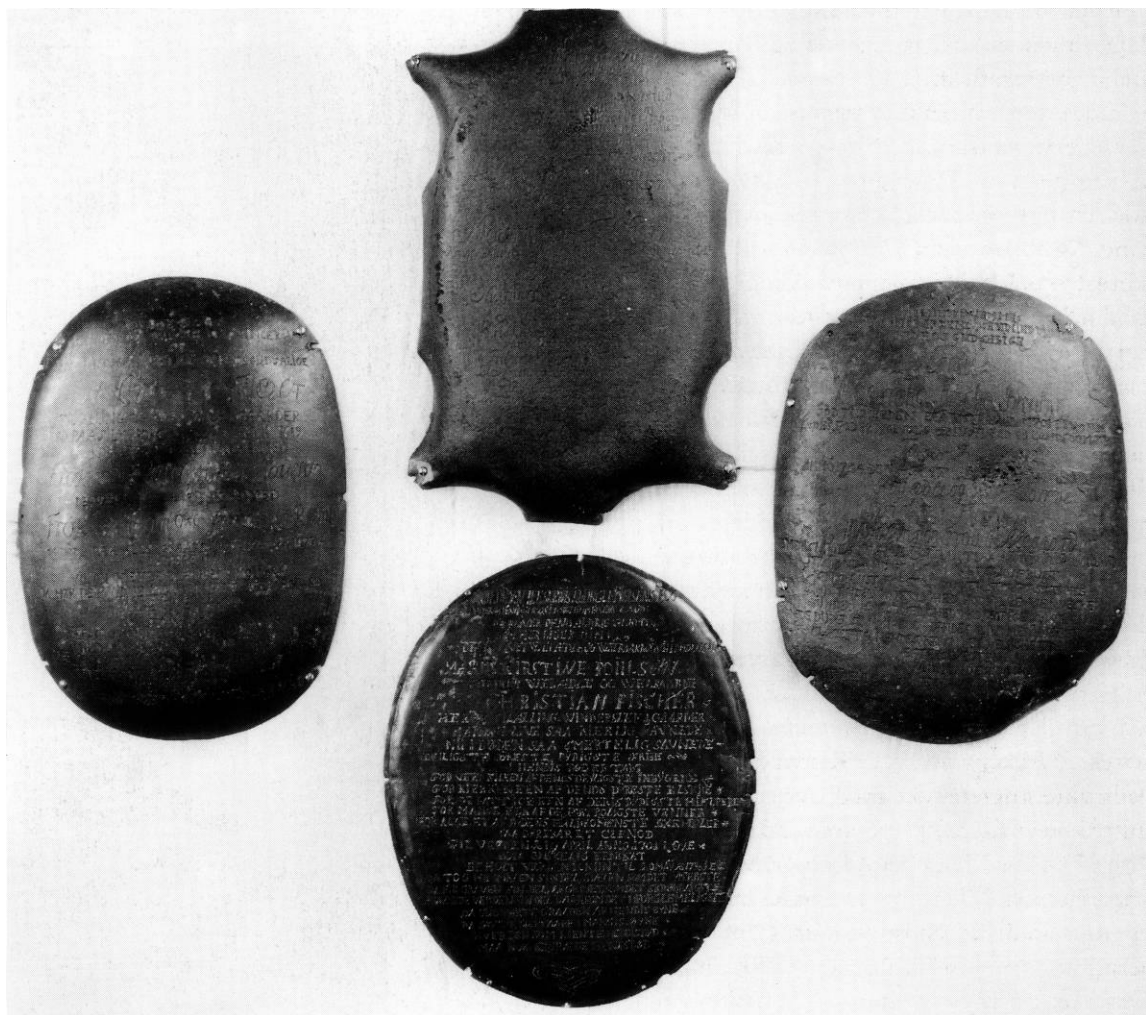


Fig. 45. Kisteplader fra det Fischerske gravkapel. Øverst: nr. 2 for Mouritz Fischer, †1778. I midten til højre: nr. 5 for Charlotta Amalia Reenberg, †1770. til venstre: nr. 6 for Christian Fischer, †1774. Nederst: nr. 4 for Marie Kirstine Poulson, †1736 (s. 3297f.). NE fot. 1986. - Coffin plates from the chapel of the Fischer family. Top: no. 2, 1778, in the middle to the right: no. 5, 1770. To the left: no. 6, 1774. Bottom: no. 4, 1736.

nerosetter, sidstnævnte sted med grenværk, der har efterladt plads til nu forsvundne ovale kisteplader (ca. 35x26 cm). Hver af langsiderne har tre store, ovale metalbeslag med bærehank, formodentlig svarende til hver gavlendes rige beslag (jfr. fig. 46) med blomster og frugtklaser omkring midtroset, samt stor bærehank. Opstillet inderst, mod nord, i nederste række.

2) 1707, for Daniel Fischer, †8. aug. 1707. *Kisten*, der ganske svarer til hustruens (nr. 1), men måler 200x79-75x71-66 cm, er smykket med

samme beslag (fig. 46) og mangler ligeledes kistepladen. Opstillet lige syd for nr. 1 nederste række.

3) 1711, for Christiane Fischer, †1711, datter af nr. 1 og 2 og søster til nr. 6. Trapezformet, *kiste*, af eg, beklædt med rødt skind, 212x86-80x77-70 cm, med barokprofilerede sider med øvre »frise« og nedre rundstav. Låget har svagt buede sider og plan overside indrammet af profiliste. Både kiste og lågs øvre, lodrette kanter har påsømmede palmetbortor af metal. På kistens østgavl ses afdødes spejlmonogram »C F«

i metal. »Frisen« har spor efter kistebeslag, en slags ringkæde, og på lågets overside ubestemmelige beslagaftryk.

Ifølge nogle familieoptegnelser¹⁰¹ havde den daværende slotspræst P. F. de Fischer i årene mellem 1822 og -29 set afdødes balsamerede lig, iført en hvid ligdragt med hvid kappe og lilla bånd. I hendes hånd lå en mørkerød fløjlsblomst. - Kisten opstillet i øverste række inderst mod nord, over moderens kiste.

4) 1736, for Marie Kirstine Poulson, »Christian Fischer, herre til Alling-Winderslef etz. gaarder, hands ... saa smertelig savnede, deiligste dyreste, dydigste Frue«, *19. apr. 1701, †9. maj 1736. Indskriften afsluttes med svulstige ord i tidens stil.

Kisteplade (fig. 45), af kobber, oval og svagt hvælvet, 31,5x26 cm, med graveret versalindskrift; nu ophængt i kapellet. Den formentlig tilhørende, sortmalede *kiste*, trapezformet, af eg, 215x99-84x71-63 cm, har barokprofilerede sider og låg, med plan overside, hvorpå intet aftryk af kistepladen ses. Kisten hviler på fire fladtrykte kuglefødder med øvre skaftled. Opstillet i nederste række yderst mod døren.

5) 1770, for Charlotta Amalia Reenberg, f. på Risterruup(?) 9. febr. 1701, hendes far var salig hr. justitsråd og landsdommer Thøger R[eenberg]; 4. sept. 1744 kom hun i ægteskab med Christian Fischer til Alling og Grauballe gårder, død på Allinggaard 20. maj 1770. Efterskrift om hendes dyder, bl.a. »en oplyst forstand og en stor forsigtighed, en almindelig kierlighed mod alle mennesker, en synderlig goddædighed mod fatige(!) og trængende«.

Kisteplade (fig. 45), afbly, oval og let hvælvet, 31,5x24,5 cm, den graverede indskrift med versaler og kursiv; nu ophængt i kapellet. Trapezformet *kiste*, af ferniseret eg, 196x73-68x66-64 cm, med kraftigt barokprofilerede sider og låg, på hvis smalle lågbræt ses nøjagtige sømspor efter den ovenfor omtalte kisteplade. Under kistens bund rester af tovværkshanke. Anbragt i øvre række som nr. 2 fra nord.

6) 1774, for Christian Fischer til Alling og Grauballe gårder, f. på Silkeborg 6. marts 1689, kom først i ægteskab med frøken Marie Chri-



Fig. 46. Kistebeslag fra kiste nr. 2 for Daniel Fischer, 1-1707, jfr. nr. 1 (s. 3298). JJF fot. 1986. - *Coffin fittings from coffin no. 2, Daniel Fischer, M101] cf. no. 1.*

stine(!) Poulsen, dernæst 4. sept. 1744 med frøken Charlotte(!) Amalia Reenber[g], død på Allinggaard 17. juni. 1774. Læseren til vidnesbyrd: »han var trofast og oprigtig i sine løfter, gav-



Fig. 47. Kisterne, fra 1689 til 1805, i det Fischerske gravkapel (s.3297f.). JJF fot. 1986. - *Coffins, from 1689 to 1805, in the Fischer chapel.*

mild og godgiørende mod trængende, kierlig og venlig mod sine undehavende(!), redelig og rætsindig mod alle, med faa ord, han var en gudfrygtig og ærlig mand.«

Kisteplade (fig. 45), af bly, oval og hvælvet, 32x22 cm, indskriften med graverede versaler og kursiv. *Kisten*, der ganske svarer til nr. 5, måler 203x75-67x70-65 cm. På låget sømspor efter kistepladen, nu ophængt i kapellet. Anbragt i øvre række som nr. 3 fra nord.

7) 1778, for Mouritz Fischer, kgl. maj.s justitsråd og auktionsdirektør i København, der »med sit eged(!) livs fare frelste kong Friederich den fjerde sin herres og konges liv fra en stor døds fare og fra den tiid sin øvrige livstid blev belønnet med ære embeder [og] aarlige pension. Maate(!) som en (re)ysende fra sit hiem udi Kiøbenhavn og som en giest hos sine slægtninge paa Constantinsborg ende sine dage den 19. juli 1778 i sin alders 77 aar.« - »Blev ved døden forladt af sin første ægtemage Marie Elisabeth Cølner som af sex sammenavlede børn efterlod han 2 sønner og 2 døtre. Hans anden ægtefælle Frederica Lovisa Degn blev igien af ham forladt med 1 søn og 2 døtre ...«.

Kisteplade (fig. 45), af bly. 35x20,5 cm, skjoldformet og hvælvet; indskriften med graveret kursiv; nu ophængt i kapellet. Trapezformet *kiste*, af ferniseret eg, 197,5x83-77x75-69 cm, med barokprofilerede sider og låg, enklere og blødere i profilerne end nr. 5 og 6. Opstillet i nedre række som nr. 3 fra nord.

8) 1805, for Allinggaards, Grauballegaards og Vindumvergaards forrige ejer Jean Arnold Fischer, *29. jan. 1749, »tilbragte (Livet) i gavnlig Virksomhed, indtil den 8. Januar 1805, da en



Fig. 48. Tavle 1689 over indgangen til det Fischerske gravkapel (s. 3297). NE fot 1986. - *Tablet 1689 over the entrance to the chapel of the Fischer family.*

overraskende Død kaldte ham fra den Verden, hvor hans Daad er hans Minde.«

Kisteplade, af bly, 33x22 cm, rektangulær, med let buet tværsnit og »lukkede« gavlender; indskriften med graveret kursiv. Trapezformet *kiste*, af sortmalet eg, 222x98,5-87x85,5-78,5 cm, med skrå, glatte plane sider; låget har kvart-rundstav under skråled i to afsæt, på det plane låg den ovennævnte kisteplade. Anbragt i øvre række yderst, dvs. sydligst.

En *†kiste*, med et barn afritmester Hans Nicolai Hoff (†1806), der fra 1767 til begyndelsen af 1800'erne havde ejet Silkeborg slot, har en tid stået i et aftårnets stokværk. *Kisten* rummede at dømme efter ligklæderne en lille pige, og hos hende lå dels et sammenbøjet spillekort, en hjertekonge, dels en guldring med indgravningen: »I. H. V. 1768«; måske den da afdøde mors vielsesring. *Kisten* forblev hensat i tårnet, fordi H. N. Hoff døde, før han fik iværksat en plan om opførelse af et gravkapel ved en af kirkerne under Silkeborg. Efter en undersøgelse af *kisten* 1899, blev den nedsat på kirkegården.¹⁰²

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. *Præstearkiv*: Regnskabsbog for Linå kirke 1861-81 (C.271) og synsprotokol 1862-1924 (C 396 B-30). - *Provstearkiv*: Hjelslev-Gern hrdr. Synsprotokol 1826-1915 (C 32.2-3). - *Ved embedet*: Synsprotokol 1922ff.

NM 2: Håndskrift: F. Uldall: Om de danske Landsbykirker III, 1885, s. 276. - *Præsteindberetning* 1890 (gravsten og Fischers gravkapel). - *Indberetninger* ved H. Dahl 1875 (bygning), F. S. Sørensen, De Smithske jernstøberier 1908 (tklokke), Povl Jensen

1934 (præstestolstrappe), 1936 (forundersøgelse af alterbord og altertavle), 1937 (istandsættelse af prædikestol), Chr. Axel Jensen o. 1937 (noter om inventar), Hans Stiesdal 1965 (†kalkmaleri), Mogens Larsen 1980 (præstestol og inventardele på loft), Jens Jørgen Frimand, Therese Kaspersen 1986 og Vibeke Michelsen 1986 og 1989 (inventar og gravminder). Udskrift af de gennemgåede arkivalier findes i NM2.

Notebøger. NM2: Søren Abildgaard I, 1756, s. 98 (†alterkalk og †epitaf) og IX, 1771, s. 35 (inventar og †epitaf). J.J. Worsaae III, 1851, s. 34 (portal). Henry Petersen II, 1891, s. 93f. (bygning og inventar). Poul Nørlund IX [1925], s. 3-35 (bygning, inventar og gravminder). C. M. Smidt CXLII, o. 1925, s. 54f. (bygning, tympanon og font).

Tegninger og opmålinger. NM2: Tegninger af tympanon, font og gravsten ved C. O. Zeuthen 1863. Tympana, kapitæler og gravsten ved J. B. Løffler 1879. Portaler ved F. Uldall 1888. Prædikestol og dåbskål ved V. Norn 1934 (i notebog I, 1929-35, s. 127 og 129). Plan og snit af tympanon samt olielampe ved Torben Hjelm 1983.

Tårnportal ved Johannes Jensen 1901 (Foreningen af 3^{die} Decbr. 1892, II, 1902-05).

Kgl. bygningsinsp. Århus: Tegninger vedr. kirkegårdsudvidelse 1956-58 og kirkens restaurering 1965-66 samt korrespondance siden 1913.

Litteratur: E. Egeberg: Linå Sogn i gamle Dage XV. Kirkerne. ÅrbÅrhSt. XVIII, 1925, s. 9-55; MeddÅrhSt. 1966, s. 26-30 (restaurering og nyt ligkapel; svarer til ØJyHjemst. XXXI, 1966, s. 148-51); E. Olesen: Linå kirke, udgivet af Linå sogns menighedsråd 1986.

Historisk indledning ved Lars Bisgaard, beskrivelse af kirkegård og bygning ved Kjeld de Fine Licht, †kalkmaleri, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen og orgel ved Ole Olesen. Engelsk oversættelse ved Jean Olsen. Redaktionen afsluttet 1989.

gende ejere: 1805 major J. C. Schuchardt (ejer af Nøragergård i Ålborg amt) med medinteressenter. 1806 en hr. Hansen til Allinggård som medinteressent til Schuchardt. 1809 generalkrigskommissær Poul Marcussen (ejer af Høgholm i Randers amt).

¹⁰ Kronens Skøder II, 200.

¹¹ Den kgl. Mønt- og medaillesamling, NM (F. P. 2943). En række samtidige *løsfund*, bl.a. signet, bogspænde, rudeglas og kridtpiber er indgået til NM2 (inv.nr. D 3773-79).

¹² Tang Kristensen: Danske Sagn III, 314.

¹³ Synsprot. 1826-1915.

¹⁴ Foregående note og Egeberg 1925, s. 12.

¹⁵ På området er 1941 fundet såkaldt *apostelske, nu i NM2 (inv.nr. D 13198).

¹⁶ Egeberg 1925, s. 27.

¹⁷ Egeberg 1925, s. 32-33.

¹⁸ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700 ff. (C 3. 1166ff).

¹⁹ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirker på ryttergodserne 1713-24 (C 3. 1155).

²⁰ Synsprot. 1922ff.

²¹ Abrahamsen: Orientering, s. 56, angiver afvigelsen til 8°.

²² Størrelsen synes hjulkorsafsat, jfr. M. Koch i Arkitekten LXVII 1963, s. 207.

²³ Også apsiden på Spørring kirke har gesims (s. 1673); fænomenet er ret udbredt i Vestjylland, jfr. f.eks. DK. Ribe, s. 1714.

²⁴ Mackeprang: Granitportaler, s. 31, 40, 109-13.

²⁵ Beslægtede hjørnesøjler i Skorup (i herredet), jfr. Skannerup, s. 3351.

²⁶ Med en etikette fra andre kunstperioder er det nærliggende at benævne ham manierist.

²⁷ Til trods for de sekundære ændringer (jfr. s. 3278) synes murens fortykkelse på indgangens inderside at være delvis et oprindeligt træk, betinget af portalens dybde.

²⁸ Af den righoldige litteratur kan anføres: L. Karlsson: Till värn mot makterna. Festskrift til A. Andersson, Stockholm 1984, s. 95ff. og Tradition och fornyelse. Romanske stenarbejder 4, Højbjerg 1989, 155-74; P. Reuterswärd: The forgotten Symbols of God. Konsthist. Tidskr. LIV, Stockholm 1985, s. 50-57.

²⁹ Mackeprang: Granitportaler, s. 145, jævnfører med Golgata. L. Gotfredsen og H.J. Frederiksen: Troens billeder. Herning 1987, s. 99.

³⁰ Mackeprang: Granitportaler, s. 166ff., der bl.a. henleder opmærksomheden på to fragmenter af tilsvarende tympana i Viborg.

³¹ Samme, s. 169.

³² Tilsvarende motiv i Hasle (s. 1500) og Trige (s. 1709). Mackeprang: Granitportaler, s. 148, finder huggeteknisk slægtskab mellem det her omtalte relief og det i Hasle.

¹ DaRigBr. 3. rk. X, nr. 155.

² DaMag. 4. rk. II, 42.

³ RA. DaKanc. Fortegnelse og div. dok. vedk. kirker og sognekald 1630-1702 (A 28).

⁴ Kronens Skøder II, 468.

⁵ LA Vib. Landstingets skøde- og panteprot. nr. 114, f. 546 (B 24. 668).

⁶ Kronens Skøder IV, 203.

⁷ LA Vib. Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Jordebogseks-trakter og arkivalier vedr. ændringer af godsets omfang 1719-69 (G Ryt 8.9).

⁸ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkernes istandsættelse m.m. 1804-23 (C 3. 1151).

⁹ LA Vib. Århus bispearkiv. Sager vedr. kirkeejere 1837-44 (C 3. 1156) samt foregående note nævner føl-

³³ RA. Rtk. Rgsk. 1559-1660. Lensrgsk. Silkeborg 1614-16.

³⁴ Egeberg 1925, s. 28 og 32-33.

³⁵ LA Vib. Ryttergodserne. Synsprot. Kgl. kirker i Skbg. og Dronningborg rytterdistrikter 1735 (G Ryt 7.2).

³⁶ KancBrevb. 2. juli 1590 samt 3. og 6. februar 1591.

³⁷ Egeberg 1925, s. 16.

³⁸ Egeberg 1925, s. 25.

³⁹ LA Vib. Provstearkiv. Gern hrd. Indk. breve 1741-99 (C 29F.5) og note 18. Kontrakten på arbejdet 1774 er publiceret af N.J. Israelsen: Fischers hospital i Grønbæk og bygmester Christian Mørup. MIV 9, Viborg 1979, s. 32-49. Israelsen har bragt klarhed over Linå kirkes ombygning sidst i 1700'erne og peget på adskillige paralleller inden for Mørups og Fischers virkeområder.

⁴⁰ Således forbandt i tårnets hjørner og stikkene over vinduerne (s. 3281).

⁴¹ 1949f. gjordes et mislykket forsøg på opsætning af spir, betalt af en dansk-amerikaner.

⁴² Synsprot. 1862-1924.

⁴³ Jfr. Egeberg 1925, s. 52.

⁴⁴ Rgsk. for Linå kirke 1861-81.

⁴⁵ Jfr. O. Norn: En købstads industrialisering. Horsens 1973, s. 14.

⁴⁶ LA Vib. Århus bispearkiv. Korrespondance Gern hrd. Linå-Dallerup 1690-1845 (C 3. 575).

⁴⁷ Jfr. Poul Nørlund, notebog. - Ifølge synsprotokolten 1862 var bordet da 1 alen 18 tommer højt, 1 alen 23 tommer bredt og 3 alen 12 tommer langt.

⁴⁸ På grund af svamp i alterbeklædningen var bordet 1923 (note 20) blevet rensat med saltsyre og asfalteret og dernæst dækket af træplade.

⁴⁹ LA Vib. Århus bispearkiv. Rgsk. for rytterdistrikternes kirker 1716-23 (C3. 2439).

⁵⁰ Noter ved Chr. Axel Jensen.

⁵¹ Samme forlæg anvendt ved tavlen i Sabro (s. 1871).

⁵² Bag på tavlen malet: »Prædikestolen istandsat 1936. Altertavlen 1938. G. N. K. og P. J. Nationalmuseet.« Efter Povl Jensens død 1937 er restaureringen fortsat af G. N. Kristiansen.

⁵³ Fot. ved Povl Jensen 1936-37 i NM2.

⁵⁴ Poul Nørlund 1925.

⁵⁵ Hovedets bagside kan ikke ses i den nuværende opstilling.

⁵⁶ Henry Petersens notebog.

⁵⁷ Ifølge præsteindb. 1890, der desuden »efter gamle Mænds Sigende« beretter, at figuren skulle være kommet fra det nedbrudte Silkeborg slot.

⁵⁸ Universitetslektor Knud Prange har venligst været behjælpelig i forsøget på identifikationen.

⁵⁹ 1871 (note 44) fik A. Lund betaling for et bager, måske en skrivfejl for disk?

⁶⁰ Ifølge DaAtlas IV, 215, skulle sygesættet være skænket af ægteparret til erindring om deres kon-

vertering fra den katolske til den lutherske tro. Dette synes ikke at stemme med de faktiske forhold, idet majoren (†1717) allerede ved sit 2. giftermål 1688 med Jytte Krag skulle have skiftet tro. Først 1695 ægtede han A. M. F. (†1724) og boede fra 1708 på Lavengård. Jfr. R. Bastrup: Major Andreas Bornich og hans tre Hustruer, i ÅrbÅrhSt. 1923, s. 64ff. og Egeberg: Silkeborg slot, III, 1924, s. 140ff.

⁶¹ 1715 og 1719 (note 18-19) karakteriseret som smukke messingtager.

⁶² Jfr. Jens Vellev: Romanske olielamper fra Danmark, i hikuin 3, 1977, s. 211f. og samme, 6, 1980, s. 76.

⁶³ Egeberg 1925, s. 29.

⁶⁴ RA. Rev. rgsk. 1660-ca. 1848. Skbg. rytterdistrikts rgsk. for kirker i Skbg. 1739-67 (279-85).

⁶⁵ Ses ikke på Chr. Zeuthens tegning 1863, i NM2.

⁶⁶ Jfr. også fremstillingerne på de to tympana i Astrup (s. 2341) og Malling (s. 2311), derimod ikke fladreliefet på tympanet i Linå (s. 3277f).

⁶⁷ Almindeligvis har disse fonte to par løver.

⁶⁸ Halkjær Kristensen: Tinstempler, s. 103; det heri gengivne stempel med »HNG« og »årehuset« over »1682(?)« er Linås.

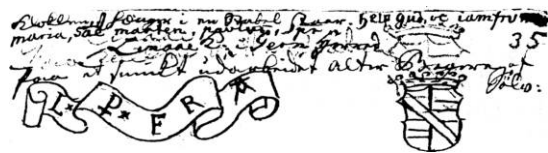


Fig. 49. Våben og skriftbånd på ÷alterkalk fra 1500'erne (s. 3285), tegnet af Søren Abildgaard 1771 i notebog (NM2). - Coat of arms and inscription on ÷chalice, from the 16th century. Drawing 1771 by Søren Abildgaard, in NM2.

⁶⁹ Begge dele tidligst omtalt 1719 (note 19).

⁷⁰ På bagsiden fremtræder disse som enkle, uprofilerede kasser.

⁷¹ Jfr. ÷himmel udført o. 1615 af Jesper maler i Linå til kirken i Tulstrup, Gern hrd., der beklageligvis s. 2375 på grund af navneligheden fejlagtigt er blevet forvekslet med Tulstrup, Ning hrd.

⁷² På himlens frise læses østligst: »Istandsats under Nationalmuseet 1936.« - Et englehoved på stolen og et på himlen er nyskåret.

⁷³ En bevaret gavl er rødmalet.

⁷⁴ LA. Vib Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Synsforretninger m.m. 1721-60 (G Ryt. 8.14).

⁷⁵ Egeberg 1925, s. 26.

⁷⁶ LA Vib. Provstearkiv. Synsprot. for kirker og præstegårde 1803-19 (C 29 F.4).

⁷⁷ Omtalt i synsprot. 1862 (note 42).

⁷⁸ 1864 nævnes, at orgelbyggeren kommer fra Odense (note 44).

⁷⁹ Sognets præst, digteren Jens Chr. Hostrup, var ikke videre begejstret for denne gave. Han frygtede, at man ikke i denne afsides egn kunne finde en tilstrækkelig dygtig organist, og at orglet derfor snarere ville forstyrre end støtte menighedssangen. (C. Hostrup: Senere Livserindringer, 1893, s. 38). Hostrup skrev til orgelindvielsen 1858 digtet »Landsbykirken«, senere trykt i forfatterens samlede digte.

⁸⁰ Th. Frobenius & Co.: Orgelfortegn. 1937. Denne anfører en afvigende disposition, men ifølge meddelelse fra Th. Frobenius & Co. er orglet bygget med den anførte disposition.

⁸¹ Henningsen: Kirkeskibe, s. 108.

⁸² RA. Silkeborg lens kvittansiariumsbilag. Frantz Rantzaus kvittanser nr. 31 (oplysning i V. Hermansens ms: Klokkeskatterne af 1526 og 1601, i NM2).

⁸³ Jfr. Nyrop: Kirkeklokker, s. 126 og 131.

⁸⁴ LA Vib.. Skbg. rytterdistrikt 1717-67. Synsforretn. 1721-60 (G Ryt 8.13).

⁸⁵ Han boede i Linå i en officersgård under Silkeborg slot, se i øvrigt Egeberg 1925, s. 46-48 og samme: Silkeborg Slot III, 26ff. samt J. C. W. og K. Hirsch: Danske og Norske Officerer 1648-1814. VIII, 2. Håndskrift i RA, samt Dansk Biografisk Lexikon, udg. af C. F. Bricka, XIV, 1900.

⁸⁶ Desuden nævnt i DaAtlas IV, 214, blot som epitaf over brigader A. E. v. P. og hans tre hustruer.

⁸⁷ A. Thiset: Stamtavler IV, 358: S. A. C. gift i Ormslev kirke 1696 med brigader A. E. v. P.; jfr. Ætterskabsstol.

⁸⁸ Hun synes således at have fulgt med sin gemal i felten, nær Ratzeburg. Egeberg 1925, s. 46.

⁸⁹ Jfr. Torkild Hinrichsen: Corpus der romanischen Grabsteine Danemarks, Hamburg 1988, IV, 935,

nr. 402 og IX, 2659. - J. B. Löffler: Danske Gravstene fra Middelalderen, 1889, tavle XIII, fig. 71.

⁹⁰ Henry Petersen skriver 1891, at stenen »er af (en) endnu levende Stenhugger afhuggen for Enden«.

⁹¹ Alle kanter er lidt dækket af den omgivende cementramme; heraldisk højre langside dog mindst.

⁹² Navnet tidligere også læst: Ascervs (Zeuthen).

⁹³ Næppe en abbedstav, der almindeligvis gengives som krumstav.

⁹⁴ Lexikon des Mittelalters, München und Zurich, IV, 1988, sp. 1411.

⁹⁵ Jfr. Fr. Beckett: Danmarks Kunst I. 1924, s. 242, der tolker den afbildede som en pilgrim med stav, en tolkning, hvortil Lise Gotfredsen og Hans Jørgen Frederiksen slutter sig (Troens Billeder. Romansk Kunst i Danmark, Herning 1987, s. 306), dog med det forbehold, at det kan være en abbed.

⁹⁶ Stenen fundet af Burman Becker, der anbefalede dens flytning til Linå kirke. Brev af 28. juli 1860 i NM2 samt påskrift på tegning af B. B. 1860, i KglBibl. (notits i NM2).

⁹⁷ Om R. N. se Egeberg, ÅrbÅrhSt. 1919, s. 185 og 188, og samme 1925, s. 16f. Jfr. ovenfor s. 3278.

⁹⁸ Jfr. også præstestenen i Vistofte på Mols.

⁹⁹ Jfr. Egeberg 1925, s. 36ff. og samme: Silkeborg Slot III, 1924, med personregister.

¹⁰⁰ Først Daniel Fischers søn, Christian Fischer (jfr. kiste nr. 6) blev adlet 1719 i forbindelse med sine for tjenester for kongen, jfr. Egeberg Silkeborg Slot, III, 148.

¹⁰¹ Om personerne, se Egeberg 1925, s. 34-46 og Silkeborg Slot III, 68-148. Se også HofmFund. II, 1756, s. 289ff., med stamtavle over familien Fischer.

¹⁰² Egeberg 1925, s. 50 f.



Fig. 50. Linå 1:10000. Opmålt 1792 af Christopher(?) Søndergaard, rettelser medtaget til 1847. Kopieret 1982 af Birgitte Andreasen. - *Map of the village.*

SUMMARY

Linå Church is built of granite ashlar and dates from c. 1200. It has two notable portals, each with four columns, and there are only a few village churches with doorways of equally lavish enrichment. Today the fabric of the church is marked by later additions and alterations, the earliest of which is probably a small extension to the west. In 1689 a sepulchral chapel was built in front of the north door. More extensive alterations were made in the second half of the 18th century. On this occasion a tower was built, and the portal formerly in the south wall of the nave was incorporated in it. At the same time a porch was removed, and the apse was rebuilt.

As usual, the oldest item of church furniture is the Romanesque font, but an oil lamp of gran-

ite and a tombstone bearing the representation of a figure with the name Asser are from the same period. However, these two latter granite products are stray finds, and may have come from somewhere else, just as the large, late medieval carving of St. John the Baptist, which has once been part of a †(side) altarpiece. The church's former link with Silkeborg Castle has left various traces. The altarpiece from the early 17th century, by the same local master craftsman who made the pulpit, bears for example the coats of arms of the Lord High Steward and his wives. After the castle became private property a later owner, C. Fischer, added a sepulchral chapel to the church in 1689, and eight members of the family have been laid to rest there.